

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

**Výkon rodičovské odpovědnosti před a po
rozvodu manželství**

Andrea Bártová

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Diplomová práce

**Výkon rodičovské odpovědnosti před a po
rozvodu manželství**

Andrea Bártová

Vedoucí práce: JUDr. Kristýna Spurná

Katedra občanského práva

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Andrea BÁRTOVÁ**
Osobní číslo: **R15M0004P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Výkon rodičovské odpovědnosti před a po rozvodu manželství**
Zadávací katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Rodiče a dítě
3. Rodičovská odpovědnost před rozvodem manželství
4. Rodičovská odpovědnost po rozvodu manželství
5. Procesní souvislosti
6. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

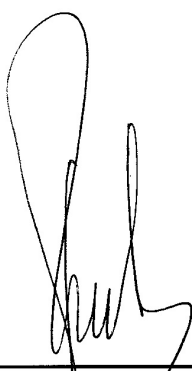
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Kristýna Spurná**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **30. ledna 2019**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2020**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
pověřená osoba

V Plzni dne 1. července 2019

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, duben 2020

.....

Andrea Bártová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce JUDr. Kristýně Spurné za odborné vedení a cenné rady, které mi poskytla. Dále bych tímto chtěla poděkovat své rodině za celkovou pomoc v průběhu studia.

OBSAH

Seznam zkratk.....	9
Úvod.....	10
1. Rodiče a dítě.....	11
1.1 Právní úprava rodinného práva.....	11
1.2 Rodina.....	12
1.3 Rodičovství.....	14
1.4 Dítě.....	16
1.4.1 Nezletilé dítě jako rodič.....	16
1.5 Práva a povinnosti rodičů a jejich dítěte.....	17
1.5.1 Vyživovací povinnost.....	18
1.5.1.1 Vznik vyživovací povinnosti.....	19
1.5.1.2 Rozsah vyživovací povinnosti.....	20
1.5.1.3 Zánik vyživovací povinnosti.....	21
2. Rodičovská odpovědnost před rozvodem manželství.....	22
2.1 Vliv manželství na výkon rodičovské odpovědnosti.....	22
2.2 Rodičovská odpovědnost.....	22
2.2.1 Pojem a právní úprava rodičovské odpovědnosti.....	22
2.2.1.1 Pojem.....	22
2.2.1.2 Právní úprava.....	23
2.2.2 Vznik a zánik rodičovské odpovědnosti.....	25
2.2.3 Nositel a vykonavatel rodičovské odpovědnosti.....	26
2.2.3.1 Nositel.....	26
2.2.3.2 Vykonavatel.....	26
2.2.4 Zásah do rodičovské odpovědnosti.....	27
2.2.4.1 Pozastavení.....	27
2.2.4.2 Omezení.....	29
2.2.4.3 Zbavení.....	29
2.2.5 Obsah rodičovské odpovědnosti.....	30
2.2.5.1 Péče o dítě.....	31
2.2.5.2 Ochrana dítěte.....	32
2.2.5.3 Udržování osobního styku s dítětem.....	33
2.2.5.4. Zajišťování výchovy a vzdělání dítěte.....	35
2.2.5.5 Určení místa bydliště dítěte.....	38
2.2.5.6 Zastupování dítěte.....	38

2.2.5.7 Spravování jmění dítěte	39
3. Rodičovská odpovědnost po rozvodu manželství	41
3.1 Vliv rozvodu na výkon rodičovské odpovědnosti	41
3.1.1. Rozvod	41
3.1.1.1 Psychologický náhled	41
3.1.1.2 Právní náhled	42
3.1.2 Mediace	44
3.2 Obsah rodičovské odpovědnosti	45
3.2.1 Péče o dítě	46
3.2.1.1 Modely osobní péče o dítě	47
3.2.1.2 Výlučná péče jednoho z rodičů	48
3.2.1.3 Střídavá péče	50
3.2.1.4 Společná péče	53
3.2.2 Udržování osobního styku s dítětem	53
3.2.3 Zajištění výchovy a vzdělání	55
4. Procesní souvislosti	56
4.1 Obecná charakteristika	56
4.1.1. Právní úprava	56
4.1.2. Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé	57
4.1.2.1 Příslušnost soudu	57
4.1.2.2 Účastenství v řízení	57
4.1.2.3 Meritorní řízení	58
4.2. Postavení nezletilého v řízení	58
4.2.1 Zastoupení dítěte	58
4.2.2 Procesní realizace participačních práv dítěte	59
4.3 Jednotlivá řízení ve věcech péče soudu o nezletilé	59
4.3.1 Řízení o rodičovské odpovědnosti	60
4.3.1.1 Pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti	60
4.3.1.2 Omezení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu	62
4.3.1.3 Zbavení rodičovské odpovědnosti	62
4.3.2 Řízení o péči o nezletilé dítě	63
4.3.3 Řízení o styku s nezletilým dítětem	64
Závěr	66
Resume	69
Seznam použité literatury	70

Seznam zkratek

LZPS	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
ObčZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ZOR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
ZOSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Úvod

Právní úprava rodinného práva v České republice je tím, co reguluje a zabezpečuje ty nejvýznamnější a nejhodnotnější vztahy ve společnosti, tedy vztahy rodinné. Jejich význam a důležitost spatřuji především v tom, že se dotýkají každého z nás. Každý člověk totiž svým příchodem na svět vytváří rodinné právní vazby k jiné osobě bez ohledu na to, zda tyto vazby přetrvávají po celý život. To, jakým způsobem bude jedinec své rodinné vztahy v průběhu života aktivně rozvíjet je zcela na něm, a právní normy nejsou schopny zaručit doživotní existenci těchto vztahů. To ostatně ani není jejich úkolem. Právní předpisy rodinného práva se však prostřednictvím svého obsahu snaží o předvídání možného vývoje těchto společenských vztahů a také o co nejširší právní zaštitění vzniklých poměrů.

Institut rodičovské odpovědnosti představuje něco, s čím se dennodenně rodiny s nezletilými dětmi setkávají, aniž by si toho byly třeba plně vědomé, poněvadž výkon rodičovské odpovědnosti je zpravidla běžnou součástí života rodičů a jejich potomků. Tato součást je sice právem regulována, ale za normálních okolností není nutné do ní z větší míry zasahovat zvenčí.

Aktuálnost problematiky výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství, spočívá především v tristní situaci, ve které se současné české rodiny ocitají z důvodu velmi vysoké rozvodovosti, jež prostupuje napříč celou naší společností. Jedná se tedy o téma, které se hluboce dotýká nespočtu rodin ocitajících se v nelehkých situacích, se kterými se musí vypořádat. S touto problematikou se však navíc, a to velmi často, také potýká řada státních orgánů a institucí, které na ní musí v rámci své činnosti reagovat.

Cílem této diplomové práce je v následujících kapitolách blíže přiblížit institut rodičovské odpovědnosti v celkovém kontextu současné právní úpravy, určit jeho postavení v systému rodinného práva, zhodnotit jeho význam, podrobněji se podívat na aktuální problematiku výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství a nakonec se také zaměřit na procesní stránku daného institutu.

1. Rodiče a dítě

Tato kapitola je věnována rodičům na straně jedné, dítěti na straně druhé a dohromady fenoménu rodiny jako takovému. V následujících podkapitolách je rozebrána právní úprava rodinného práva, od které se odvíjí následující témata, jimiž jsou rodina, rodičovství a dítě a vzájemná práva a povinnosti rodičů a jejich dětí.

1.1 Právní úprava rodinného práva

Právních předpisů, které oblast rodinného práva upravují a které v sobě mimo jiné zahrnují i dále zmíněné instituty, je opravdu mnoho, proto bych se ráda podrobněji zmínila jen o několika z nich.

První z právních předpisů má ústavněprávní charakter. Jedná se o Listinu základních práv a svobod, která je vyhlášena pod č. 2/1993 Sb. Ta v sobě zakotvuje výčet, jak již z názvu vyplývá, veškerých práv a svobod, která člověku náleží a jejichž ochranu již ve své preambuli zakládá Ústava České republiky coby ústavní zákon č. 1/1993 Sb. V této listině nalezneme na vícero místech zakotvené právo na rodinný život a jeho ochranu. Nejprve v čl. 6 odst. 1 LZPS, kde je zakotveno samotné právo na život, kdy tento je hoděn ochrany již před narozením. V čl. 10 odst. 2 LZPS je zachyceno právo na ochranu soukromého a rodinného života před neoprávněnými zásahy. V hlavě čtvrté nalezneme čl. 32 LZPS, který se již konkrétně zaměřuje na práva spojená s rodinným životem. Tento článek hovoří o ochraně rodičovství, rodiny, těhotných žen a dětí. Ačkoli jsou zde uvedena jen práva přímo týkající se rodinného soužití, není tím vyloučeno užití i jiných práv, protože základní lidská práva tvoří komplex, který náleží každému člověku.

Dalším a pro českou právní úpravu stěžejním právním předpisem je občanský zákoník, který má soukromoprávní povahu. Ten přímo ve své druhé části obsahuje právní normy rodinného práva. Upravuje spoustu institutů, jimiž jsou například manželství, rodičovství či instituty náhradní rodinné péče. Ve své první části stanovuje základní zásady, které se prolínají celým zákonem a ze kterých je vycházeno při aplikaci práv a povinností v praxi.

Příkladem veřejnoprávního předpisu, který se zabývá problematikou v rámci rodinného práva, je zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní

ochraně dětí. Ten upravuje, jakým způsobem a jakými orgány je poskytována ochrana ohroženým dětem, u kterých došlo k narušení jejich základních práv jako je například dle § 1 ZOSPOD právo dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu.

Občanský soudní řád, zákon č. 99/1963 Sb. a zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních jsou procesními předpisy, které upravují procesní postup soudů a procesní postavení účastníků v řízení, konkrétně pak v řízení ve věcech rodinně-právních, jimiž jsou například dle § 2 ZŘS řízení o určení a popření rodičovství či řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.

Podíváme-li se za hranice České republiky na mezinárodní úpravu rodinného práva, najdeme zde také mezinárodní úmluvy, které tuto oblast upravují. Jednou z nich je například Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950. Ta ve svém čl. 8 upravuje právo na respektování soukromého a rodinného života. Dalším příkladem je pak Úmluva o právech dítěte z roku 1989, která poskytuje ochranu dětem a vymezuje obecný katalog jejich práv.¹

1.2 Rodina

Pojem rodiny je jedním z pojmů, který je obtížně uchopitelný. Ani občanský zákoník ve svých ustanoveních nepodává jeho definici. Každý si dokonce pod ním může představit něco jiného. Záleží na vnímání každého jednotlivce, jak si tento pojem vykládá. Obecně lze ale říci, že vazby v rodině musí být natolik výjimečné, že se pak významně odlišují od ostatních vztahů, které ve společnosti lidé mezi sebou navzájem navazují.

Prvním prvkem výjimečnosti, kterým se rodinné vazby liší od ostatních vazeb, je zpravidla to, že mezi posuzovanými osobami se vyskytuje biologické pouto, podobný genetický materiál nacházející se v tělech těchto osob. Víme však, že toto vždy nezakládá rodinu v právním slova smyslu.

Proto dalším prvkem, kterým může dojít k odlišení společenských vztahů, jež není však vždy samozřejmým, je velmi blízký vztah osob, který je založen na vzájemné pomoci, důvěře a intimitě, které v rodinném vztahu taktéž hrají podstatnou roli.

V neposlední řadě, jak je možné rozlišit rodinné vztahy od ostatních vztahů, je na základě funkce, kterou rodina zastává. Jednou z nich je zejména

¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *O rodinném právu*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 10

funkce biologicko-reprodukční, která zajišťuje rozšiřování rodiny do dalších generací. S tím se pojí další z funkcí, která slouží k přežití již žijících osob, a to skrze zaopatření jejich životních potřeb, jimiž jsou například vzájemná péče či výživa. Další významnou funkcí je funkce socializačně-výchovná s důrazem na vzájemné pozitivní vazby mezi členy rodiny, která má významný vliv pro člověka, především pro jeho praktický život a celkové fungování ve společnosti. Zásadní a nezastupitelnou funkcí je nakonec funkce emocionální, prostřednictvím níž je členům rodiny poskytováno citové zázemí, pocit lásky, jistoty a bezpečí, a která je podstatná pro zdravý psychický vývoj jedinců.²

Výše zmíněné, až na biologickou stránku věci, bychom ve větší či menší míře mohli nalézt i mimo rodinný vztah. Může se stát, že ostatní lidé z našeho okolí jsou schopní nám suplovat rodinný vztah v případě, že sama rodina neplní svou funkci způsobem, jakým by měla. Domnívám se však, že výše zmíněné funkce by měla zajišťovat primárně rodina a veškerá zajištění a ujištění by měla plynout především z ní. Z tohoto důvodu vnímám rodinu jako jeden z nejzákladnějších a nejvýznamnějších atributů lidského života a jako jeho nenahraditelnou součást.

Ostatně s otázkou, jak se postavit k pojmu rodiny, k rodinným vztahům a jejich ochraně v závislosti na tom, jakým způsobem jsou utvořeny, se vypořádal i Ústavní soud ve svém nálezu, když vyslovil, že „rodina představuje společenství blízkých osob, mezi nimiž existují úzké vazby příbuzenské, psychosociální, emoční, ekonomické a další.“³ Tam, kde dojde ke střetu zájmu osob s biologickým poutem pokrevního příbuzenství coby základu rodinné vazby, ve které prokazatelně existují i vazby sociální, se zájmem osob nepříbuzných, jež mají ale taktéž vytvořeny vazby emoční a sociální, které by jinak naplnily rysy rodinného svazku, je třeba poskytnout ochranu tomu rodinnému vztahu, který naplňuje i aspekt biologického příbuzenství.⁴

Evropský soud pro lidská práva se zase v jednom ze svých rozhodnutí vyjádřil k rodinnému životu tak, že jeho základním prvkem je soužití rodičů a dítěte, do kterého by mělo být státem zasaženo jen tehdy, je-li to nezbytné.⁵

² HOLÁ, Lenka. *Charakteristika současné české rodiny*. In: HOLÁ, Lenka, Lenka WESTPHALOVÁ, Anna KOVÁČOVÁ a Ondřej SPÁČIL. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014, s. 28–29

³ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06

⁴ Tamtéž

⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Bronda proti Itálii ze dne 9. 6. 1998, č. 22430/93

Pravdou však zůstává, že způsobů, jak lze na rodinu a její členy nahlížet je několik. Je možné například považovat za rodinu pouze matku, otce a jejich potomky. To pak hovoříme o tzv. nukleární rodině. Rozšíříme-li nukleární rodinu o prarodiče, bude se jednat o rodinu vícegenerační. Rozšířená rodina zahrnuje i ostatní příbuzné v pobočné linii. Nakonec se lze také setkat i s rodinou neúplnou, kterou tvoří pouze jeden z rodičů a jeho dítě, či dokonce s páry osob, které zůstávají bezdětné.⁶

1.3 Rodičovství

Předpokladem pro výkon rodičovské odpovědnosti jako takové, které je věnována stěžejní část této práce, je rodičovství samo. To je určeno existencí určitých nejen biologických, ale i právních vazeb mezi jednotlivými články rodiny, tedy rodiči a dítětem. I přestože sociální vazba mezi těmito články je důležitým a významným atributem pro odlišení od ostatních vztahů ve společnosti, tak z hlediska práva není s ohledem na vznik rodičovské odpovědnosti až tolik významná. Avšak s přihlédnutím k jednotlivým složkám této odpovědnosti již význam má.

Biologickou vazbou, je myšlen vztah mezi třemi stranami, konkrétně mezi ženou, mužem a jejich potomkem. Muž a žena, představující dvě strany, se spolupodílejí jednou polovinou svého biologického materiálu na tom, aby vznikla strana třetí, tedy dítě. Tyto dvě strany jsou pak biologickými rodiči daného dítěte. Z pohledu právní vazby mezi těmito třemi stranami již otázka rodičovství tak jasná není. Poměr mezi rodiči a dítětem je upraven občanským zákoníkem, který pracuje s pojmem určování rodičovství, konkrétně s pojmy mateřství a otcovství.

Z pohledu zákona je určení matky snadné. Dle ustanovení § 775 ObčZ se jedná o ženu, která dítě porodila. Na tomto místě zákon nepřipouští jiné možnosti vzniku vztahu mezi matkou a dítětem. Z toho lze dovodit, že samo právo dbá na biologickou podstatu a přirozenost tohoto vztahu, jež by měl ctít přírodní zákony.

Naproti tomu právní vztah mezi otcem a dítětem je upraven komplikovaněji. Určení otcovství vychází z právních domněnek, tzv. domněnek otcovství, které jsou vyjádřeny v ustanovení § 776 – § 783 ObčZ.

⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *O rodinném právu*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 4

První domněnka otcovství vychází z faktu, že otcem dítěte je manžel matky, která dítě porodila buď za trvání manželství, nebo do třístého dne poté, co manželství zaniklo, bylo prohlášeno za neplatné, nebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného.⁷

Druhá domněnka otcovství se uplatní v případě, kdy matka souhlasným prohlášením spolu s mužem určí, že otcem je muž, který toto prohlášení učinil.⁸ Tato domněnka tak vychází z dobrovolné vůle dvou stran, přičemž je zřejmé, že se uplatňuje v případech, kdy tu neexistuje žádné manželství a je tak třeba určit, kdo bude právním otcem dítěte.

Do poslední, tedy třetí domněnky otcovství vstupuje soud coby státní autorita, která rozhodne o tom, kdo je otcem dítěte. Ten v soudním řízení vychází z toho, zda došlo k souloži mezi mužem a matkou dítěte v tzv. rozhodné době. Tou se rozumí, časové období, od kterého neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát dní a více než tři sta dní.⁹ Této domněnky se nejčastěji využívá v případech, kdy je třeba nastolit pořádek v případě vzniklých pochybností, ať už na straně matky, domnělého otce nebo dokonce dítěte.

Všechny tyto výše zmíněné domněnky otcovství jsou zákonem vytvořeny tak, aby potomek měl vždy zákonného otce, a snaží se tak dosáhnout alespoň právní konstrukce rodiny jako celku, když už není schopen zaručit a zajistit fungování sociální vazby mezi jednotlivými články rodiny.

Lze si tedy povšimnout rozdílu mezi určováním mateřství a otcovství. Zatímco v případě matky stačí úprava v podobě jediného paragrafu, a dokonce i jediné věty, u určení otce je tato problematika obtížnější. Ta vychází totiž z biologického hlediska určení rodičů, ze kterého se tradičně vyvozovalo, že matka může být vždy pouze jediná a jistá, jelikož dítě, které v sobě po dobu trvání těhotenství odnosiла a posléze odrodila, mohlo vzniknout jedině z jejího vlastního biologického materiálu, čemuž takto s ohledem na technologie dnešní doby být vždy nemusí. Mužů, kteří mohli přispět svým biologickým materiálem ke vzniku dítěte, však mohlo někdy být i více, i když biologickým otcem se stal pouze jediný. Dříve nebylo a v dnešní době také nemusí být vždy jisté, kdo je biologickým rodičem daného dítěte. Dnes má tento problém řešení v podobě provedení testu otcovství, díky kterému lze určit, kdo je biologickým otcem dítěte.

⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Otcovství*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 162

⁸ Tamtéž, s. 167

⁹ Tamtéž, s. 172

Z výše uvedeného tedy vyplývá, jak v té nejjobecnější a nejzákladnější rovině může vůbec rodičovská odpovědnost vzniknout, když dle ustanovení § 858 ObčZ rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte.

1.4 Dítě

Z právního hlediska je „*dítětem každý potomek svých rodičů bez ohledu na věk, zletilost a svéprávnost.*“¹⁰ Je třeba zmínit, že zákon v mnoha svých ustanoveních pracuje především s pojmem nezletilé dítě, konkrétně nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti, a to způsoby uvedenými v § 30 odst. 2 ObčZ. Tomuto dítěti je poskytováno zvláštní zacházení při ochraně jeho práv.

Zákon totiž rozlišuje mezi nezletilým dítětem, které nenabýlo plnou svéprávnost, a nezletilým dítětem, které plně svéprávné je. To lze dovodit z ustanovení § 30 a § 31 ObčZ.

Důvod, proč je takto mezi nezletilými rozlišováno, je ten, že nezletilý s částečnou svéprávností, je způsobilý dle ustanovení § 31 až § 33 ObčZ k právním jednáním, ze kterých pro něj vyplývají určitá práva a povinnosti, pouze omezeně, a to v rozsahu, jež je přiměřený jeho rozumové a volní vyspělosti, nebo se souhlasem zákonného zástupce či případným přivolením soudu. Plně svéprávný nezletilý však může právně jednat zcela samostatně. To tedy nezletilého s částečnou svéprávností staví do méně výhodné pozice, a proto na něj zákon myslí ve svých jednotlivých ustanoveních.

1.4.1 Nezletilé dítě jako rodič

Není nikterak vyloučeno, aby samo nezletilé dítě se stalo biologickým rodičem. Limitovat ho v rodičovství však může biologická vyzrálost jeho těla. Právní rodičovství také není vázáno na věk, s výjimkou otců, u kterých se uplatňuje první domněnka otcovství opírající se o věk a svéprávnost otce.

Pokud je nezletilé dítě již svéprávné, nemá to žádný vliv na jeho rodičovskou odpovědnost, pokud však nezletilý nenabyl plnou svéprávnost způsoby, jež jsou uvedeny v ustanovení § 30 odst. 2 ObčZ, tak se to výkonu jeho rodičovské odpovědnosti významně dotkne tak, že ten bude pozastaven do doby,

¹⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Právní osobnost, zletilost, svéprávnost*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 35

než dojde k plnému nabytí svéprávnosti, s výjimkou výkonu péče o dítě, pokud soud nerozhodne dle ustanovení § 868 odst. 1 ObčZ, že se i výkon tohoto práva a této povinnosti pozastavuje do doby, než rodič nabude plnou svéprávnost.¹¹

1.5 Práva a povinnosti rodičů a jejich dítěte

Zaměříme-li se na úpravu jednotlivých práv a povinností rodičů a dítěte, vyjdeme nejprve z ustanovení § 855 odst. 1 ObčZ, které říká, že práva a povinnosti mají jak rodiče, tak děti, vůči sobě navzájem, a dále to, že se jich nelze vzdát, a v případě, že by tak bylo učiněno, tak se k tomu nepřihlíží. Z toho lze dovodit konkrétní vzájemný vztah, který se vyznačuje tím, že jakékoli právo na straně jedné představuje povinnost na straně druhé a naopak.

Než přejdeme ke konkrétnějším právům a povinnostem jednotlivých stran, je třeba zmínit, že práva a povinnosti by měly být dle ustanovení § 855 odst. 2 ve vztahu k dítěti vykonávány tak, aby byl zajištěn jeho morální a hmotný prospěch, z čehož je patrné, že si je zákonodárce vědom toho, že dítě je tím, kdo je ve společensky slabším postavení, a tak dbá jeho ochrany a dobrého zajištění.

Podíváme-li se na tuto problematiku blíže, zjistíme, že zákon upravuje mnoho práv a povinností, které mezi rodiči a dětmi vznikají. Ty je možné podle různých kritérií dělit do několika skupin. Rozlišit můžeme statusová práva, práva týkající se osobnosti dítěte, práva charakterizována jejich osobní povahou, dále souhrn práv a povinností, které dohromady tvoří rodičovskou odpovědnost, a nakonec právo na výživné ve vztahu k vyživovací povinnosti.¹²

Statusová práva souvisí s osobním stavem a právním postavením osob. Do této skupiny lze zařadit např. právo rodičů na určení osobního jména a příjmení dítěte či právo rodičů dát souhlas k osvojení dítěte. Za práva pojící se s osobností dítěte jsou považována přirozená práva týkající se určitých lidských hodnot osobnosti, jako jsou důstojnost, zdraví a život. Právo osobní povahy je charakteristické tím, že není právně vynutitelné a není zaštitěno právní sankcí, příkladem může být právo rodičů na to, aby bylo svými dětmi ctěno. Všechna

¹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Právní osobnost, zletilost, svéprávnost*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 37

¹² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Rodiče a dítě*. In: ZUKLÍNOVÁ, Michaela, Jan DVOŘÁK, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 109

práva z těchto tří kategorií práv vznikají logicky nejdříve narozením dítěte a některá práva zanikají ve chvíli, kdy dítě nabude zletilosti.¹³

Dále tu máme komplex práv a povinností, které zakládají rodičovskou odpovědnost, o které bude podrobněji psáno v dalších kapitolách. Avšak již teď bych poukázala na to, že tato práva a povinnosti se liší od předešlých tím, že zanikají již nabytím svéprávnosti dítěte, to znamená, že mohou zaniknout, i když dítě ještě nenabylo zletilosti.¹⁴

Poslední skupina týkající se vzájemného výživného mezi rodiči a dítětem je definována způsobem, který umožňuje toto výživné přiznat v situaci, kdy jedna ze stran není schopna se sama živit, a dále tak, že zde není závislost na tom, zda osoba již dosáhla věku zletilosti či nabyla plnou svéprávnost.¹⁵

Na vyživovací povinnost se podíváme blíže v následující podkapitole, poněvadž tato povinnost, hraje významnou roli zejména v porozvodovém výkonu rodičovské odpovědnosti.

1.5.1 Vyživovací povinnost

Již ze samotného názvu tohoto institutu je patrné, že je kladen důraz na to, že se jedná především o povinnost, která by měla být řádně plněna tak, aby nedocházelo k jejímu porušení, z čehož mohou vyplývat závažné důsledky. Tím nejzávažnějším porušením je dle ustanovení § 196 TZ dopuštění se trestného činu zanedbání povinné výživy, za který pak může následovat i trestní postih.

Zároveň také víme, že za každou povinností, která stojí na jedné straně, se skrývá právo na straně druhé. V tomto případě se jedná o právo na tzv. výživné. V občanském zákoníku definici tohoto pojmu nenalezneme a i samotní autoři odborných publikací tento pojem vykládají různě. Přesto by se dal pojem výživného charakterizovat jako „*soubor všech majetkových hodnot (všeho, co lze ocenit penězi), které jsou poskytovány za účelem vyživování, tj. uspokojování životních potřeb (zaopatření)*.“¹⁶ K tomu lze také doplnit, že toto právo a potažmo

¹³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Rodiče a dítě*. In: ZUKLÍNOVÁ, Michaela, Jan DVOŘÁK, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 109

¹⁴ Tamtéž, s. 109

¹⁵ Tamtéž, s. 109–110

¹⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Rodiče a dítě*. In: ZUKLÍNOVÁ, Michaela, Jan DVOŘÁK, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 126

i tato povinnost se váží na rodinněprávní vztah mezi subjekty, což je jedním z pojmových znaků výživného.¹⁷

Subjekty tohoto právního vztahu jsou označovány jako povinný a oprávněný. V našem případě se bude jednat o rodiče a jejich potomka. Povinný je ten, kterému je určena povinnost vyživovat osobu oprávněnou a oprávněný je ten, kterému náleží právo na výživu vyplývající z vyživovací povinnosti povinného. Vyživovací povinnost je ve vztahu rodič – dítě zákonem uložena oběma skupinám. To vyplývá z ustanovení § 910 ObčZ, které hovoří o vzájemné vyživovací povinnosti mezi předky a potomky, přičemž je zde dána primární povinnost rodičů, která předchází povinnosti jiných předků vůči dítěti.

Blíže se také podíváme na to, jak je to se vznikem, rozsahem a zánikem vyživovací povinnosti mezi danými subjekty.

1.5.1.1 Vznik vyživovací povinnosti

Určující moment pro vznik vyživovací povinnosti je u každého subjektu odlišný, avšak předpoklad pro přiznání výživného, který musí být naplněn u obou subjektů, je ten, že osoba oprávněná není schopna se sama žít, což zakládá ustanovení § 911 ObčZ. Z toho vyplývá význam a důležitost samotného výživného. Ačkoli nám zákon ve svých ustanoveních přesně neurčuje počátek vzniku vyživovací povinnosti, lze určitým způsobem dovodit.

Vyživovací povinnost rodičů vůči jejich potomkovi započne okamžikem vzniku rodinné vazby mezi nimi. Nejčastěji tedy vzniká narozením dítěte, čímž se zakládá povinnost matky, povinnost otce je dána až uplatněním jedné ze zákonných domněnek otcovství.¹⁸ Je pochopitelné, že potomek, který se teprve narodil, nebude schopen se sám o sebe postarat, natož se sám žít, proto vzniká na straně rodičů coby povinných povinnost vůči oprávněnému dítěti zajistit jeho životní potřeby.

Může se také však stát, že i rodiče budou sami potřebovat toto zajištění. Z tohoto důvodu se pak dítě samo stane osobou povinnou. Zde bude stěžejním momentem především neschopnost rodičů samostatně se žít.

¹⁷ VACOVÁ, Radka. *Obecně k vyživovací povinnosti*. In: ŠMÍD, Ondřej, Radka VACOVÁ a kolektiv. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, s. 27–28

¹⁸ DEMJANOVÁ, Radka. *Vyživovací povinnost*. In: ŠMÍD, Ondřej, Radka DEMJANOVÁ a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 139

1.5.1.2 Rozsah vyživovací povinnosti

Hovoříme-li o rozsahu vyživovací povinnosti, máme tím na mysli rozsah výživného, které zajistí veškeré nezbytnosti potřebné pro život oprávněného. Abychom tento rozsah mohli stanovit, vycházíme z ustanovení § 913 odst. 1 ObčZ, kde je uvedeno, co je rozhodné pro určení rozsahu výživného. Jedná se o odůvodněné potřeby a majetkové poměry oprávněného a schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného.

Mezi odůvodněné potřeby patří například potřeba stravování, ubytování či ošacení. Majetkové poměry zase vychází z výnosů a příjmů dané osoby.¹⁹ Schopnosti jsou hodnoceny na základě subjektivní stránky, kdy se konkrétně přihlíží k danému subjektu, například k jeho zdravotnímu stavu. Možnosti se posuzují z hlediska objektivního, které spočívá v tom, že se na situaci nazírá obecně tak, jako by se v ní nacházela jakákoli jiná osoba stejného věku, pohlaví či vzdělání.²⁰

Při stanovení rozsahu a výše výživného se rozlišuje, který povinný výživné poskytuje. Pokud je povinným rodič, tak rozsah výživného, na které má potomek nárok, by mu měl zajistit životní úroveň takovou, která je shodná s životní úrovní povinného. Avšak pokud je povinným dítě, tak to svým předkům zajišťuje slušnou výživu. To vyplývá z ustanovení § 915 ObčZ.

Obecně lze však říci, že není žádným způsobem stanovena minimální nebo maximální výše výživného. Je vždy na jednotlivém posouzení soudů, jak v konkrétním případě rozhodnou o nároku oprávněného, kterému nebylo výživné poskytnuto přirozenou cestou.²¹

Přesto byla v roce 2010 ministerstvem spravedlnosti vydána doporučená výchozí rozmezí pro stanovení výše výživného za účelem sjednocení rozhodovací praxe soudů, která slouží jako pomůcka soudů při určení výše výživného. Ta má však pouze doporučující charakter.²²

¹⁹ DEMJANOVÁ, Radka. *Vyživovací povinnost*. In: ŠMÍD, Ondřej, Radka DEMJANOVÁ a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 156 a s. 165

²⁰ VACOVÁ, Radka. *Obecně k vyživovací povinnosti*. In: ŠMÍD, Ondřej, Radka VACOVÁ a kolektiv. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, s. 39

²¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodiče a děti*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 234

²² Tamtéž, s. 234

1.5.1.3 Zánik vyživovací povinnosti

K zániku vyživovací povinnosti dochází u obou dvou skupin z velké míry stejně. Jednou z možností zániku je smrt ať už oprávněného nebo povinného, další možností je pak případ, kdy dojde k osvojení. V tom případě dojde k zániku vazeb na starou rodinu a vytváří se vazby nové.²³

Dále dojde k zániku v případě popření otcovství, kdy vazba mezi původně určeným otcem a dítětem zanikne a s tím i jejich vzájemná vyživovací povinnost.²⁴

Konečně pak může tato povinnost zaniknout v důsledku pominutí stavu, který zapříčinil, že oprávněný nebyl schopný se postarat o své potřeby, nebo tak, že u povinného nastane situace, kdy nebude schopný živit sám sebe, natož pak živit osobu oprávněnou.²⁵

²³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodiče a děti*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 236

²⁴ Tamtéž, s. 236

²⁵ Tamtéž, s. 239

2. Rodičovská odpovědnost před rozvodem manželství

2.1 Vliv manželství na výkon rodičovské odpovědnosti

Rodičovská odpovědnost, jak je z názvu patrné, je vykonávána rodiči dítěte. Občanský zákoník však nikterak ve svých ustanoveních nestanoví, jaký právní vztah musí mezi rodiči existovat. Není proto významné, zda rodiče dítěte budou manželi či pouhými partnery. Pro bezproblémový výkon rodičovské odpovědnosti je však žádoucí, aby byl prováděn ve vzájemné kooperaci mezi rodiči. Tudíž není rozhodující skutečností právní definice vztahu rodičů jako spíš jeho celková sociální dynamika. K tomu lze dojít i s užitím ustanovení článku 32 odst. 3 LZPS, který garantuje stejná práva dětem narozených v manželství i mimo ně.

Zákon však ve svých ustanoveních § 906 a § 907 myslí na situaci, kdy je třeba upravit výkon rodičovské odpovědnost odlišně, a to v případě, že dojde k rozvodu mezi manžely. Z pohledu práva je tedy mnohem významnější vliv rozvodu na samotný výkon rodičovské odpovědnosti než existence manželství mezi partnery, která se má do tohoto výkonu promítat.

Z tohoto důvodu bude zbytek této kapitoly věnován institutu rodičovské odpovědnosti z toho nejobecnějšího pohledu, který lze samozřejmě uplatnit i v oblasti manželské.

2.2 Rodičovská odpovědnost

2.2.1 Pojem a právní úprava rodičovské odpovědnosti

2.2.1.1 Pojem

Jednotnou definici tohoto pojmu v zákoně nenalezneme, ale dal by se charakterizovat jako soubor konkrétních práv a povinností, jež je vykonáván rodiči ve vztahu k jejich dítěti, přičemž jednotlivá zákonná ustanovení týkající se rodičovské odpovědnosti mají za úkol zabezpečit nejen řádnou péči o dítě, ale zajišťují i jeho ochranu coby slabší strany, jejíž práva je třeba chránit. Dále se jedná o jeden z nejvýznamnějších výrazů a projevů samotného výkonu rodičovství, kdy právě prostřednictvím rodičovské odpovědnosti je uskutečňována

většina práv, které může rodič vůči svému potomkovi uplatnit. Zásah do těchto práv je značně omezený a dochází k němu, jen pokud slouží k ochraně dítěte a je v souladu s jeho zájmem.

S tím se pojí i právní účinky rodičovství, které mají absolutní charakter, a zavazují tak nejen konkrétní osoby, tedy rodiče a děti navzájem, ale naplňují se v zásadě vůči komukoliv, např. i vůči státu.²⁶

Stejně jako jiná výše zmíněná rodičovská práva je i tento soubor práv a povinností dle ustanovení § 855 ObčZ nepřenositelný a žádná z osob se jich nemůže vzdát. Z toho je patrné, že zákonodárce si uvědomuje to, jakou roli zastávají rodiče v životech svých dětí, a že je ničím nenahraditelná. Považují za důležité, že zákon pojímá smysl rodiny jako nezpochybnitelně významnou hodnotu.

2.2.1.2 Právní úprava

Úpravu soudobé rodičovské odpovědnosti nalezneme v rámci české právní úpravy v části druhé občanského zákoníku, v jeho hlavě druhé a v oddíle třetím, kde jí je věnován celý třetí pododdíl, konkrétně ustanovení § 865 – § 909. Jde celkem o rozsáhlou pasáž, která upravuje tuto odpovědnost coby jednu ze skupin práv a povinností mezi rodiči a dítětem. Rodičovská odpovědnost je nejen jejich nedílnou součástí, vedle již například výše zmíněné vyživovací povinnosti či statusových práv, ale dokonce i tou zákonem nejpodrobněji upravenou, z čehož je patrný její značný význam. Obsah, vznik a zánik této odpovědnosti upravuje ustanovení § 858 ObčZ, kde jsou tyto její náležitosti stručně popsány.

Východiskem a základem pro podobu současné úpravy tohoto institutu je hned několik níže zmíněných zdrojů, které ze sebe vzájemně vycházejí a které jsou tak podkladem pro jeho dnešní existenci.

Tím prvním z nich je zákon o rodině č. 94/1963 Sb., který byl zrušen právě občanským zákoníkem, jež v sobě zahrnuje nově i oblast rodinného práva, která byla takto dříve upravena samostatným zákonem. Novelou zákona o rodině z roku 1998 byl totiž do vnitrostátní právní úpravy zaveden nový institut tzv. rodičovské

²⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodiče a děti*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 212

zodpovědnosti.²⁷ Ten byl v ustanovení § 31 ZOR definován jako souhrn práv a povinností při péči o dítě, při jeho zastupování a správě jeho jmění.

Důvodem pro zakotvení tohoto institutu do právního řádu je totiž reakce na uzavření mezinárodních smluv. Zejména pak přijetí Úmluvy o právech dítěte z roku 1989, která v sobě kumuluje hlavní principy, ze kterých je třeba vycházet při ochraně těchto práv.²⁸ Jde například o princip nejlepšího zájmu dítěte obsažený v čl. 3 či princip respektu k názoru dětí zahrnutý v čl. 12.²⁹ Čl. 12 této úmluvy je také jedním z těch, které začaly na dítě nahlížet nejen jako na osobu, o kterou je třeba pečovat, chránit ji a její zájmy, ale také jako na subjekt, který může o svou ochranu aktivně usilovat a nemá pouze pasivní postavení.³⁰ Toto se v odborné terminologii nazývá jako participační právo dítěte. Jde o právo dítěte spočívající v participování na otázkách, které se ho bezprostředně týkají, ovlivňují ho a ke kterým může vzhledem ke své rozumové a mravní vyspělosti vyslovit své názory a postoje, na které by měl být brán jasný zřetel.³¹ „*Ústavní soud nadto chápe právo dítěte na slyšení šířeji než jako pouhou možnost vyjádření svého názoru na projednávanou problematiku. Pro dítě je právo na slyšení důležité v tom, že mu dává pocit, že není objektem a pasivním pozorovatelem události, ale že je důležitým subjektem práva a také účastníkem řízení.*“³²

V poslední řadě jsou dalším zdrojem dokumenty Komise pro evropské rodinné právo, které byly sestaveny jako inspirační zdroj a harmonizační nástroj, ze kterého mohou vnitrostátní úpravy jednotlivých států vycházet. Tím ústředním zdrojem jsou Principy evropského rodinného práva, které se zaměřují na různé rodinné oblasti.³³ Jednou z oblastí je právě i rodičovská odpovědnost, ve které se

²⁷ SCHÖN, Monika. *Postavení dítěte a jeho participační práva*. In: RADVANOVÁ, Senta a kolektiv. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 38

²⁸ Tamtéž, s. 38–39

²⁹ Úmluva o právech dítěte: Hlavní zásady (pdf). *Unicef ČESKÁ REPUBLIKA* [online]. [cit. 2020-02-04].

Dostupné z: https://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/hlavni_principy.pdf

³⁰ SCHÖN, Monika. *Postavení dítěte a jeho participační práva*. In: RADVANOVÁ, Senta a kolektiv. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 37–38

³¹ WESTPHALOVÁ, Lenka. *Koncepce rodičovské odpovědnosti v občanském zákoníku*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 74

³² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13

³³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Evropský rozměr nové právní úpravy rodičovské odpovědnosti*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 30

mimo jiné nachází i definice tohoto pojmu, úprava práv dítěte a výkonu rodičovské odpovědnosti či jejího obsahu.³⁴

2.2.2 Vznik a zánik rodičovské odpovědnosti

Ke vzniku a zániku rodičovské odpovědnosti se občanský zákoník vyjadřuje velmi skromně. Ve svém ustanovení § 858 ObčZ uvádí, že její vznik je spjatý s narozením dítěte, a naopak její zánik se odvozuje od svéprávnosti potomka. Přesněji, že tato odpovědnost zanikne s okamžikem nabytí plné svéprávnosti dítěte.

Otázka vzniku rodičovské odpovědnosti vážící se k narození dítěte nastává odlišnými způsoby u matky a u otce. U matky vzniká jednodušeji, a to právě narozením potomka. U otce je konstrukce vzniku rodičovské odpovědnosti složitější, kdy se uplatňuje jedna ze zákonných domněnek otcovství, v jejímž důsledku bude vznik buď časově shodný se vznikem jako u matky, nebo se naopak bude lišit, a to v závislosti na tom, která z domněnek se uplatní.³⁵

Zánik rodičovské odpovědnosti se liší od zániku jiných skupin rodičovských práv a povinností jako jsou například v předchozí kapitole zmíněná statusová práva nebo vyživovací povinnost, které svůj zánik váží buď na okamžik nabytí zletilosti, nebo ho naopak nespojují s žádnou výše uvedenou skutečností, tedy ani s nabytím zletilosti či svéprávnosti.³⁶

Případy, ke kterým ve větší míře nedochází a se kterými je i přesto spojen zánik odpovědnosti, jsou např. smrt dítěte či rodiče, prohlášení jednoho z nich za mrtvého či nezvěstného, nebo rozhodnutí o zbavení rodičovské odpovědnosti, které nabylo právní moci.³⁷

Zvláštní situace pak nastává v případě, kdy dochází k osvojení nezletilého dítěte. V tom případě totiž zanikají právní vazby na původní rodinu a vznikají vazby jiné k novým rodičům. V rámci toho tak rodičovská odpovědnost vzniká

³⁴ Home: Principles of European family law. CEFL [online]. [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-PR-English.pdf>

³⁵ ŠMÍD, Ondřej. *Rodičovská odpovědnost*. In: ŠMÍD, Ondřej, Radka DEMJANOVÁ a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 68

³⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Rodiče a dítě*. In: ZUKLÍNOVÁ, Michaela, Jan DVOŘÁK, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 109–110

³⁷ ŠMÍD, Ondřej. *Rodičovská odpovědnost*. In: ŠMÍD, Ondřej, Radka DEMJANOVÁ a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 69

v nové rodině nabytím právní moci rozhodnutí o osvojení a ve stejném okamžiku pak tato odpovědnost zaniká původním rodičům.³⁸

2.2.3 Nositel a vykonavatel rodičovské odpovědnosti

2.2.3.1 Nositel

Současná právní úprava rozlišuje mezi tzv. nositelstvím a výkonem rodičovské odpovědnosti. Nositelem je ten, komu přímo náleží práva a povinnosti vyplývající z této odpovědnosti.³⁹ Takovou osobou je rodič dítěte, respektive oba rodiče, jimž nositelství náleží na základě ustanovení § 865 odst. 1 ObčZ ve stejné míře a nenáleží jim vůbec, pokud jsou soudem rodičovské odpovědnosti zbaveni. Zákon tedy nikterak nestanoví překážku v podobě nezletilosti rodiče nebo omezení jeho svéprávnosti soudem, která by bránila být nositelem rodičovské odpovědnosti.⁴⁰

V případě, že však soud rozhoduje o omezení svéprávnosti rodiče, rozhodne dle ustanovení § 865 odst. 2 ObčZ současně i o jeho rodičovské odpovědnosti.

2.2.3.2 Vykonavatel

Vykonavatelem naproti tomu je ta osoba, která sama realizuje již konkrétní práva a povinnosti. Tou je samozřejmě taktéž rodič, potažmo oba dva rodiče dítěte, přičemž obecně platí to, že pokud dochází těmito osobami k výkonu práv a povinností, jsou v první řadě jejich nositeli. To však nemusí platit i naopak, protože ne každý nositel je vždy zároveň i vykonavatelem, a to ať v plné nebo dílčí míře.⁴¹ Ve většině případů je však zcela běžné, že být nositelem a vykonavatelem těchto rodičovských práv a povinností se vzájemně překrývá.

Rodiče by měli provádět výkon rodičovské odpovědnosti dle ustanovení § 875 ObčZ v souladu se zájmy svého dítěte. Zároveň by také měli brát v potaz

³⁸ ŠMÍD, Ondřej. *Rodičovská odpovědnost*. In: ŠMÍD, Ondřej, Radka DEMJANOVÁ a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 69

³⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodiče a děti*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 213

⁴⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka. *Koncepce rodičovské odpovědnosti v občanském zákoníku*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 67

⁴¹ Tamtéž, s. 67

jeho názor na záležitosti, které se bezprostředně dotýkají jeho samého a jeho zájmu.

Je nezpochybnitelné, že rodičovská odpovědnost má být vykonávána společnou autoritou rodičů, nejlépe jednotně a ve vzájemné shodě, a to na základě ustanovení § 876 ObčZ. Zásada vzájemné shody je „základním předpokladem pro řádný výkon rodičovské odpovědnosti a pro fungující vztahy nejenom mezi rodiči jako nositeli rodičovské odpovědnosti navzájem, ale též pro vztahy mezi rodiči a dítětem, a tím i pro realizaci výchovné povinnosti rodičů ve vztahu k dítěti.“⁴²

Ke shodě mezi rodiči ne však vždy dochází, a proto v těchto případech rozhoduje dle ustanovení § 877 ObčZ o sporných záležitostech soud.

2.2.4 Zásah do rodičovské odpovědnosti

Jako zásah do rodičovské odpovědnosti může být spatřován každý vpád, jenž rodičovskou odpovědnost modifikuje způsobem, který je odlišný od její klasické podoby. Těch vniknutí může být celá řada. Počínaje pozastavením, přes omezení, až po úplné zbavení rodičovské odpovědnosti, jež jsou upraveny ustanoveními § 868 – § 871 ObčZ. V případě rozvodu manželství se pak bude jednat o určité úpravy jejího výkonu, které jsou rozebrány v další kapitole.

Pokud k tomuto zásahu dojde, tak dle ustanovení § 866 ObčZ jsou vždy určující zájmy dítěte, které je třeba chránit. To mimo jiné stanovuje i Úmluva o právech dítěte, ze které vyplývá, že zájem dítěte je primárním hlediskem a že zájem jeho rodičů ustupuje tomu.⁴³

2.2.4.1 Pozastavení

Rozlišujeme dvě situace, při kterých dojde k pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti. Jednou z nich je jeho pozastavení ex lege dle ustanovení § 868 ObčZ, druhou z nich je pak pozastavení z rozhodnutí soudu dle ustanovení § 869 ObčZ.⁴⁴

⁴² SCHÖN, Monika. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. *Právní rozhledy*. 2015, 2015(1), s. 5. ISSN 1210-6410.

⁴³ NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. 2., aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, 2017, s. 158

⁴⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodiče a děti*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 213

K pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti ze zákona dochází ze dvou důvodů, které vychází z určitých právních skutečností.

Tou první skutečností je věk rodiče, respektive spíše jeho nezletilost, od které se obecně odvíjí plná svéprávnost. Pokud nezletilé dítě, jež je samo rodičem, nenabylo plnou svéprávnost, kterou však mohlo na základě ustanovení § 30 odst. 2 ObčZ nabýt ještě před dosažením své zletilosti, se výkon jeho rodičovských práv a povinností pozastavuje do doby, než svéprávnost získá v plném rozsahu. Výjimku však tvoří právo a povinnost o dítě pečovat, jejichž výkon je obecně přípustný. Ale i zde je možnost, aby soud na základě ustanovení § 868 odst. 1 ObčZ tento výkon pozastavil vzhledem k osobě rodiče, a to až do doby nabytí plné svéprávnosti.

Druhá skutečnost se také váže ke svéprávnosti. Přesněji k jejímu omezení v oblasti rodičovské odpovědnosti. Pokud je takto rodič ve svéprávnosti omezen, je výkon těchto práv a povinností dle § 868 odst. 2 ObčZ pozastaven po dobu tohoto omezení. Soud však na základě tohoto ustanovení může rozhodnout, že se výkon povinností a práv v oblasti péče o dítě a osobního styku s ním rodiči ponechává, a to s přihlédnutím k jeho osobě.

Z rozhodnutí soudu může také dojít k pozastavení rodičovské odpovědnosti při splnění dvou kumulativních podmínek uvedených v ustanovení § 869 ObčZ.

První podmínkou je, že se tak musí dít v souladu se zájmy dítěte a druhou podmínkou je to, že existují na straně rodiče závažné okolnosti, které brání rodiči v řádném provádění výkonu jeho rodičovské odpovědnosti. Příkladem takové okolnosti může být např. dlouhodobá nemoc rodiče, výkon trestu odnětí svobody či pobyt v zahraničí.⁴⁵

Toto ostatně potvrdil i Nejvyšší soud České republiky svým rozhodnutím, když ve svém rozsudku uvedl, že „*pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti může být vysloveno jen tehdy, kdy vedle objektivního důvodu vylučujícího její výkon takové opatření nezbytně vyžaduje zájem dítěte.*“⁴⁶ Z citovaného rozhodnutí dále vyplývá, že je potřeba zvažovat výběr konkrétních opatření, které představují

⁴⁵ NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo. 2.*, aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, 2017, s. 151

⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1686/2011

zásah do práva na rodinný život, a v případě, kdy je možné užití šetrnějších prostředků, mají být s ohledem na ochranu tohoto práva užity především ty.⁴⁷

2.2.4.2 Omezení

K omezení rodičovské odpovědnosti se občanský zákoník v ustanovení § 870 vyjadřuje tak, že se rozlišuje, zda dochází k omezení odpovědnosti samé či zda soud omezí pouze její výkon, přičemž se zároveň stanoví ještě rozsah daného omezení. „*Důvodem pro užití tohoto institutu, je situace, kdy rodič nevykonává svou rodičovskou odpovědnost řádně, tj. oproti výše uvedenému pozastavení rodičovské odpovědnosti je zde subjektivní důvod.*“⁴⁸ Než soud rozhodne o omezení, je třeba vždy dle ustanovení § 872 ObčZ nutno posoudit, zda je nezbytné omezit i právo rodiče na osobní styk s jeho dítětem. *Na základě přihlídnutí k zájmům dítěte, rodinným a osobním vazbám, může soud styk omezit či i zcela zakázat. Omezení styku může spočívat i např. v zákazu přespání u toho kterého rodiče, zákaz jeho odvezení do jiného města mimo trvalé bydliště apod.*⁴⁹

2.2.4.3 Zbavení

Zbavení rodičovské odpovědnosti je bezesporu tím nezávažnějším typem zásahu do přirozených práv a povinností rodičů, které ve vztahu k dítěti vykonávají. Předpoklad, který musí nastat, aby orgán moci soudní vyslovil ve svém rozhodnutí, že ke zbavení dojde, je dle ustanovení § 871 odst. 1 ObčZ zneužití této odpovědnosti nebo jejího výkonu či dokonce jeho zanedbání závažným způsobem.

Zneužíváním je myšleno takové chování rodiče, díky kterému dochází k ohrožování výchovy jedince, nebo se jedná o takové projevy ze strany rodičů, které vykazují znaky trestné činnosti. Například naplní znaky skutkové podstaty trestného činu týrání svěřené osoby či trestného činu svádění k pohlavnímu styku.⁵⁰

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ CIBIENOVÁ, Markéta. Zásahy do rodičovské odpovědnosti. *Bulletin advokacie* [online]. 2016, 23. 9. 2016 [cit. 2020-02-07]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zasahy-do-rodicovske-odpovednosti?browser=full>

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. 2., aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, 2017, s. 157

Závažné zanedbání zase spočívá v dlouhodobém neplnění rodičovských práv a povinností. To se projevuje například jako soustavné neplnění vyživovací povinnosti k dítěti, dlouhodobý nezájem o dítě a jeho zdravotní stav nebo minimální snaha o kontakt s ním.⁵¹

Existuje zde také zákonem předvídaná možnost, kdy soud zvlášť posuzuje, zda tu nejsou důvody pro zbavení v situacích, které občanský zákoník výslovně ve svém ustanovení § 871 odst. 2 ObčZ jmenuje. Tím se mají na mysli situace, kdy rodič spáchá vůči svému potomkovi úmyslný trestný čin, použije-li ho jako živý nástroj ke spáchání trestného činu, nebo pokud trestný čin spáchá samo dítě a rodič zde bude figurovat jako účastník, nebo spolupachatel.

Ať tak či onak, pokud soud rozhodne o zbavení rodičovské odpovědnosti, právo rodiče osobně se stýkat se svým dítětem mu zůstává jen v případě, že to je v souladu se zájmy dítěte a pokud to ve svém rozhodnutí vysloví příslušný soud, což vyplývá z ustanovení § 872 ObčZ.

2.2.5 Obsah rodičovské odpovědnosti

Obsah rodičovské odpovědnosti představuje konkrétní rodičovská práva a povinnosti, které se značným způsobem odlišují od ostatních práv a povinností, jež se uplatňují v rámci rodiny mezi jejími jednotlivými články. Občanský zákoník v ustanovení § 858 poskytuje jejich výčet, když uvádí, že „*spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění.*“

Jedná se o poměrně rozsáhlý soupis práv a povinností, který byl z většiny převzat z již zmíněného zákona o rodině a doplněn o další, judikaturou dovozená, oprávnění a povinnosti, jejichž rozsah se mění v závislosti na věku dítěte, jeho potřebách a schopnostech.⁵² I přestože zákonná úprava přesně určuje počátek a zánik rodičovské odpovědnosti a soud je zase oprávněn měnit její trvání a rozsah, považují za správné, že míra jejích jednotlivých složek se vyvíjí

⁵¹ NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. 2., aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, 2017, s. 157

⁵² ŠMÍD, Ondřej. *Rodičovská odpovědnost*. In: ŠMÍD, Ondřej, Radka DEMJANOVÁ a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 71

přirozeným směrem s ohledem na požadavky daných jedinců a že stát zde prostřednictvím svých mocenských orgánů vystupuje pouze jako ukazatel a ochránce, který dohlíží na prostý chod rodinných záležitostí naplňujících určitý standard a přehnaně nezasahuje do jejich výkonu.

Podíváme-li na význam jednotlivých práv a povinností, nelehko by se nám určovalo, které z nich má důležitější postavení. Jedná se o komplex a mělo by tak na něj být také nahlíženo, poněvadž řádný výkon jeho jednotlivých složek, které jsou vzájemně provázané, a jejich ochrana, jsou tím, co dělá institut rodičovské odpovědnosti právě tím, čím pro nespočet rodin a zbytek společnosti je. Přesto bychom nejen z ustanovení zákona, ale i z judikatury mohli dovodit zásadní význam péče o dítě a osobní styk s ním, když právě tyto dvě oblasti bývají nejčastějším předmětem sporů u soudů a zákon sám dbá na jejich zachování v případě, že je do rodičovské odpovědnosti výraznějším způsobem zasaženo buď prostřednictvím pozastavení jejího výkonu, nebo jejího zbavení.

Pravdou však zůstává, že právě prostřednictvím obsahu rodičovské odpovědnosti lze získat podrobnější představu o tom, co tento institut vlastně fakticky znamená, a přestává tak být pouhým abstraktním pojmem.

2.2.5.1 Péče o dítě

O skutečnosti, že péče o dítě je pravděpodobně jednou z nejdůležitějších a nejdůležitějších složek rodičovské odpovědnosti, prostřednictvím níž se výkon rodičovství provádí, může vypovídat i fakt, že je jako jedna z mála složek upravena přímo v čl. 32 odst. 4 a 5 LZPS, ve kterém je charakterizována jakožto právo rodičů, jimž je garantováno také právo na pomoc státu při jejím provádění.

„Péči v nejširším slova smyslu rozumíme rozhodování o dítěti.“⁵³ Ale jak již bylo výše řečeno, tak z dikce zákona plyne, že péče o dítě v sobě zahrnuje několik dalších dílčích částí, které v souhrnu tvoří obraz a podobu tohoto institutu. Konkrétně se jedná o péči o zdraví a celkový vývoj jedince.

Občanský zákoník se obecně věnuje problematice vzájemné shody rodičů, která se promítá i do oblasti péče o zdraví jejich potomka. Mohou totiž nastat situace, kdy je třeba souhlasu obou rodičů k tomu, aby byl proveden lékařský zákrok na jejich dítěti, který však není běžným léčebným a obdobným zákrokem.

⁵³ WESTPHALOVÁ, Lenka. *Péče o dítě v nejširším slova smyslu*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 77

Může se také jednat o případ jakéhokoli jiného zásahu do tělesné integrity jedince, kde je potřeba souhlasu jeho zákonných zástupců. Pokud v těchto případech nedojde ke shodě mezi rodiči, která je zapotřebí k provedení zákroku, nebo pokud dojde k rozporu názorů rodičů a potomka, který již vzhledem ke svému věku může o sobě v této oblasti rozhodovat, bude nutné, aby o tomto rozhodl soud.⁵⁴

Podrobnější úpravu daných situací pak můžeme nalézt ve speciálních zákonech. Příkladem zvláštního zákona v oblasti zdravotní péče pak je zákon č. 271/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.⁵⁵

Z pohledu ochrany oblasti zdraví a komplexního vývoje jedince je toto zajišťováno mimo jiné i některými ustanoveními trestního zákoníku, která stanovují trestné činy, jež mohou být spáchány i v rámci výkonu rodičovské odpovědnosti. Jedná se například o situace, kdy dochází k týrání osoby v péči dle ustanovení § 198 TZ nebo k podávání alkoholu této osobě dle ustanovení § 204 TZ.

Rozlišujeme také péči o dítě od tzv. osobní péče, která je směrem k dítěti vykonávána. Je sice považována za součást péče o dítě při obstarávání každodenních běžných záležitostí, avšak s rozdílem v tom, kterou určitou osobou je prováděna. Tohoto pojmu se často užívá v souvislosti s tím, kdy je osobní péče buď svěřena jednomu z rodičů, nebo je rozdělena mezi oba dva rodiče z důvodu jejich rozvodu. V tomto případě ale právo a povinnost péče o dítě v tom širším smyslu zůstává oběma z nich, tedy i tomu rodiči, kterému oprávnění vykonávat osobní péči o svého potomka nenáleží.⁵⁶

2.2.5.2 Ochrana dítěte

Ochrana dítěte ve významu jedné ze složek obsahu rodičovské odpovědnosti bezesporu představuje něco jiného než ochrana, která je zajišťována v rámci veřejného práva. Obě tato odvětví, tedy soukromé a veřejné právo, si však kladou za cíl zajištění blaha dítěte. Dalo by se říci, že tam, kde nedochází k řádnému výkonu rodičovské odpovědnosti, potažmo dochází k ohrožení výkonu

⁵⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodiče a děti*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 215

⁵⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodiče a děti*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 215

⁵⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka. *Péče o dítě v nejširším slova smyslu*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 77

některé z jejich částí, přichází stát se svými mocenskými prostředky, s jejichž pomocí by měl napravit vzniklý nežádoucí stav a upravit ho takovým způsobem, aby byl v souladu s právy dítěte, jeho zájmem a zabezpečil jeho ochranu. Přičemž k tomuto by i tak mělo být přistupováno s respektem k právu na rodinný život.

Z pohledu soukromého práva se bude jednat o bezprostřední zabezpečení dítěte rodiči před škodlivými vlivy, které mohou mít negativní dopad na jeho osobu. Takovým vlivem může být například i neopatrné se pohybování dítěte na internetu, kde mu může hrozit vážné nebezpečí v různých podobách.⁵⁷ Zákon mimo jiné pojí ochranu dítěte i s fyzickou přítomností rodičů a to tak, že zakotvuje v ustanovení § 882 ObčZ jejich právo na to, aby jim potomek byl předán, v případě, že jej protiprávně zadržuje jiná osoba, či dokonce rodič sám. Tyto osoby jsou pak povinny ho oprávněné osobě předat.

2.2.5.3 Udržování osobního styku s dítětem

„V nejširším slova smyslu lze styk mezi rodičem a dítětem chápat jako základní prvek, jehož prostřednictvím dochází ke vzniku, rozvoji a zachování vzájemné rodinné vazby mezi rodičem a jeho dítětem.“⁵⁸ Lze rozlišovat různé formy styku, které jsou vzájemně kombinovatelné, pokud se z povahy věci nevylučují.

Přímý styk, jako základní forma, je odvislý od bezprostředního osobního kontaktu s dítětem.⁵⁹ Ten je bezpochyby tím primárním a nejvýznamnějším způsobem, jak může rodič plně vykonávat to, co mu bylo zákonem svěřeno.

Druhou formou je pak styk nepřímý, který se uplatňuje speciálně v případech, kdy není z objektivních důvodů možné uskutečnit přímý styk. Těmi důvody mohou být například zdravotní omezení, vzdálenost nebo výkon trestu odnětí svobody. Tento druh styku se pak realizuje nejčastěji za pomoci telefonů, internetu a jiných obdobných moderních technologií.⁶⁰

⁵⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodiče a děti*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 216

⁵⁸ MALÁ, Jana. *Udržování osobního styku rodičů s dítětem*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 133

⁵⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodiče a děti*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 216

⁶⁰ MALÁ, Jana. *Udržování osobního styku rodičů s dítětem*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 134–135

Dále je možné rozlišovat styk na pravidelný, nepravidelný, lišící se místem jeho provádění či délkou jeho trvání.⁶¹

Přestože výkon osobního styku nelze převést na jinou osobu, není nikterak vyloučeno právo jiných osob, které jsou s dítětem v jiném příbuzenském poměru či jiném citovém poměru, na styk s ním. To platí i naopak. Pokud tedy bude mít dítě o takový styk zájem a nebude to k jeho újmě, náleží toto právo i jemu.⁶²

Mezinárodněprávní pohled na tuto problematiku vychází zejména z ustanovení Úmluvy o právech dítěte, která ve svém čl. 9 proklamuje neoddělitelnost dítěte od rodičů, poněvadž dítěti náleží oprávnění žít se svou rodinou. Do tohoto může být zasazeno pouze, pokud je to v zájmu dítěte. Jestliže k takovému oddělení dojde, a je-li to s v souladu s jeho zájmy, má potomek právo na styk se svými rodiči.⁶³

Úmluva o styku s dětmi, kterou vstoupila pro Českou republiku v platnost v roce 2005, ve svých jednotlivých člancích stanovuje všeobecné zásady pro vydávání rozhodnutí o styku a ochranné nástroje pro zajištění jeho řádného výkonu, upravuje definici styku, styk prováděný mezi rodičem a dítětem, také mezi dítětem a jinými osobami, dále otázky řešení sporů či příhraniční styk.⁶⁴

Ústavněprávní zakotvení tohoto institutu můžeme najít i v ustanovení LZPS, konkrétně v čl. 32 odst. 4, který hovoří o institutu péče o dítě, ne však přímo o styku s ním. Ten se z tohoto ustanovení pouze dovozuje. Protože, aby mohlo být rodičem o dítě řádně pečováno v celém rozsahu, je nutné, aby docházelo ke vzájemnému kontaktu mezi těmito stranami.⁶⁵

Význam a důležitost toho institutu můžeme chápat i prostřednictvím ustanovení § 868 a § 872 ObčZ, kde lze vidět snahu o zachování této složky

⁶¹ ŠMÍD, Ondřej. *Rodičovská odpovědnost*. In: ŠMÍD, Ondřej, Radka DEMJANOVÁ a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 91

⁶² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Rodiče a dítě*. In: ZUKLÍNOVÁ, Michaela, Jan DVOŘÁK, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 116

⁶³ Úmluva o právech dítěte: Právo na přežití a rozvoj (pdf). *Unicef ČESKÁ REPUBLIKA* [online]. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/preziti.pdf

⁶⁴ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o styku s dětmi. Sbírká mezinárodních smluv č. 91/2005 Sb., Úmluva o styku s dětmi. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=2005&typeLaw=mezinarodni_smlouva&what=Rok&stranka=2

⁶⁵ MALÁ, Jana. *Udržování osobního styku rodičů s dítětem*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 131

rodičovské odpovědnosti v případě, že dojde k pozastavení nebo omezení jejího výkonu.

Skrze udržování osobního styku s potomkem tak mohou rodiče své rodičovství realizovat v takovém rozsahu, v jakém je třeba v zájmu dítěte. Pokud však dítě o takový styk nestojí, nelze ho po něm za každou cenu vynucovat.⁶⁶

2.2.5.4. Zajišťování výchovy a vzdělání dítěte

Řádná výchova dítěte je bezesporu také jeden z těch důležitějších atributů rodičovské odpovědnosti, jež má vliv nejen na budoucí život jedince. Ze sociálního pohledu je nesmírně důležité, aby na výchovu dohlíželi a sami ji prováděli rodiče, poněvadž se jedná o osoby, které jsou těmi nejbližšími danému dítěti. Jejich ničím a nikým nezastupitelná pozice v každodenních životních situacích potomka je to, co má na každé dítě negativní vliv v případě, že rodiče absentují. Přítomnost rodičů má faktický dopad na osobu a chování jedince a také na kvalitu jeho života.

Výchova vychází především z vědomého chování dospělého, kterým ovlivňuje smýšlení a vystupování svého potomka. To samozřejmě může být ovlivňováno i na nevědomé úrovni. Podstatné je však to, že rodiče jsou pro děti tím primárním a v prvních měsících a letech svého života jediným vzorem, od kterého mohou získat potřebnou výchovu a převzít určité vzorce chování. Proto je důležité, aby byla zprostředkována oběma rodiči, ve stabilním prostředí, a mohla tak položit pevný základ, z něhož bude vycházet nejen osoba přímo vychovávaná, ale i další lidé, rodiny a generace.

Ústavní soud v jednom ze svých nálezů vyslovil názor, že „*rodiče v rámci svého práva na výchovu musí mít do značné míry svobodu volby a možnost rozhodnout se, zda budou preferovat protektivní výchovu či zda upřednostní větší rozvíjení samostatnosti u dětí.*“⁶⁷ To jen potvrzuje fakt, že výchova dětí je zcela svěřena do rukou jejich rodičů, a to, pro jaký způsob výchovy se rozhodnou, je zcela na nich a stát do tohoto práva zasahuje pouze minimálně.

Úmluva o právech dítěte ve svém čl. 5 vyzdvihuje postavení rodičů při výchově svých dětí a garantuje právo na respektování toho, jakým způsobem jsou

⁶⁶ ŠMÍD, Ondřej. *Rodičovská odpovědnost*. In: ŠMÍD, Ondřej, Radka DEMJANOVÁ a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 90

⁶⁷ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15

vychovávají. Také pracuje s tím, aby dětem byla ponechávána určitá míra odpovědnosti v závislosti na jejich schopnostech.⁶⁸

Ústavněprávní předpis, který zakotvuje právo rodičů na výchovu svého dítěte je rovněž LZPS. Ta ve svém čl. 32 odst. 4 stanoví, že zajištění rodičovské výchovy je i právem dítěte.

Občanský zákoník se ve svých ustanoveních vyjadřuje k výchově tak, že rodiče jsou klíčovým prvkem ve výchově dítěte a hrají v ní rozhodující úlohu, a to především tak, že by měli být svému potomkovi dle ustanovení § 884 ObčZ příkladem, zejména v oblasti týkající se způsobu života a chování v rámci rodiny. Od toho se odvíjí i povinnost vzájemné pomoci a podpory zakotvená v ustanovení § 883 ObčZ, protože to, do jaké míry bude potomek vychován, se může odrazit na množství a kvalitě pomoci a podpory, která jím samotným bude později poskytována jeho rodičům.

Dále také tento zákon v ustanoveních § 857 odst. 2 a § 884 odst. 2 ObčZ hovoří o výchovných opatřeních, prostředcích a omezeních, které mohou být užity za určitých okolností tak, aby neohrožovaly zdraví dítěte či jeho rozvoj a chránily jeho morálku. Tyto prostředky mohou být představovány sankcemi, například v podobě různých omezení či zákazů, nebo také naopak pochvalami či oceněními, které mají pro dítě spíše motivační charakter.⁶⁹

Nakonec je ještě v ustanoveních § 881 a § 887 ObčZ uvedeno, že výchova společně s výše zmíněnou péčí o dítě mohou být svěřeny jiné osobě, zatímco u osobního styku toto možné není. To se děje typicky v případech, když se dočasně o potomka stará někdo jiný než jeho rodiče, například jeho prarodiče či vedoucí na táboře. V takové situaci se svěřují vyjmenované složky rodičovské odpovědnosti pouze z části a zbytek nadále zůstává ponechán rodičům.⁷⁰

Zajištění vzdělání je dalším článkem rodičovské odpovědnosti, která je ve vztahu k dítěti vykonávána. Představuje právo a povinnost rodičů vhodně zvolit svému potomkovi vzdělávací instituci, kterou bude navštěvovat, a v rámci níž pak

⁶⁸ Úmluva o právech dítěte: Právo na přežití a rozvoj (pdf). Unicef ČESKÁ REPUBLIKA [online]. [cit. 2020-02-08]. Dostupné

z: https://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/preziti.pdf

⁶⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka. *Výchova dítěte*. In: ŠINOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 81

⁷⁰ Tamtéž., s. 77

dosáhne určitého vzdělání.⁷¹ Z toho vyjdeme při klasifikaci vzdělání do několika stupňů, přičemž nejdříve se dítě může poprvé socializovat v jeslích či mateřských školkách, pak přechází do základní školy, která mu poskytne elementární znalosti ze všech základních oborů a všeobecný přehled, jež by měl být znám všem jedinců ve společnosti. Poté může následovat, a nejčastěji tomu tak i je, nástup na střední školu, jež poskytuje podrobnější vzdělání v konkrétním oboru, které je předpokladem pro výkon daného povolání, pokud se nejedná vyloženě pouze o prohloubení znalostí získaných ze základní školy prostřednictvím gymnázií.⁷²

Na institut zajištění vzdělání lze také pohlížet ze dvou rovin. Jednou z nich je fakt, že rodiče jsou odpovědní za řádné absolvování a dokončení povinné školní docházky jejich dítěte. Druhá rovina je spíše postavena na pomoci a podpoře dítěte při studiu. To zejména zahrnuje vhodný výběr školy s ohledem na schopnosti a přání dítěte nebo zajištění doučování, je-li zapotřebí.⁷³

LZPS zakotvuje v našem právním řádu, konkrétně v čl. 33, právo na vzdělání, které má zásadně každý. To probíhá prostřednictvím bezplatného vzdělání na základních a středních školách a dále dle možností a schopností osoby i na vysoké škole. Tento článek také ukládá povinnou školní docházku po určenou dobu, kterou specifikuje zákon. Tím je v současné době zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, který říká že, „*školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku.*“⁷⁴

Ustanovení § 877 odst. 2 ObčZ upravuje volbu vzdělání jako významnou záležitost, kterou v případě neshody rodičů je možné řešit soudní cestou, kdy soud o tomto rozhodne v zájmu dítěte. V situaci, kdy je třeba rozhodnout o vzdělání dítěte či jeho pracovním uplatnění, činí rodiče dle ustanovení § 880 odst. 2 ObčZ vzhledem k jeho schopnostem a nadání a s přihlédnutím k jeho názoru. Přičemž ten má větší váhu s přibývajícím věkem potomka, který svým názorem ovlivňuje

⁷¹ ŠMÍD, Ondřej. *Rodičovská odpovědnost*. In: ŠMÍD, Ondřej, Radka DEMJANOVÁ a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 92

⁷² ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Vzdělání dítěte*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 84

⁷³ Tamtéž, s. 86

⁷⁴ § 36 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

až to, kterou střední školu bude navštěvovat. Výběr mateřské a základní školy bývá zcela ponechán v rukou rodičů.⁷⁵

2.2.5.5 Určení místa bydliště dítěte

Určení místa bydliště coby jedna ze složek rodičovské odpovědnosti má spíše význam z procesního hlediska, poněvadž bydliště dítěte je kritériem, dle kterého se určuje místní příslušnost soudu pro soudní řízení. Zároveň za místo bydliště je považováno to, kde osoba skutečně žije a má v úmyslu se tam zdržovat dlouhodobě, nikoli místo trvalého pobytu. A jelikož se jedná o bydliště dítěte, tak to bude patrně totožné s místem bydliště jeho rodičů.⁷⁶

Občanský zákoník se k této problematice prakticky nevyjadřuje. Obecně je v ustanovení § 80 ObčZ uvedeno pouze to, že bydlištěm je místo, kde se člověk zdržuje s úmyslem žít tam trvale s výhradou změny okolností. V rámci úpravy rodičovských práv a povinností se určení místa bydliště taktéž dle ustanovení § 877 odst. 2 ObčZ považuje za významnou záležitost, o níž může rozhodnout soud v zájmu dítěte, pokud nedojde k vzájemné shodě mezi rodiči nebo v případě, že došlo k vyloučení jednoho z nich na rozhodování o ní.

2.2.5.6 Zastupování dítěte

Zastoupení dítěte je institut, který vychází ze skutečnosti, že nezletilé dítě, jež není plně svéprávné, nemůže za sebe v plném rozsahu právně jednat, a to dle ustanovení § 31 ObčZ. Dítě je však způsobilé k určitým právním jednáním vzhledem k jeho rozumové a mravní vyspělosti. Ve zbytku, až na určité výjimky, ho tedy na základě ustanovení § 892 ObčZ zastupují rodiče ve vzájemné shodě, v jeho nejlepším zájmu a společně, pokud nejedná každý z nich sám. V případě, že dojde alespoň k hrozícímu střetu jeho zájmu a zájmu rodiče nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem, je jmenován dítěti opatrovník, který má za úkol zabezpečit jeho nejlepší zájem. Nedojde-li však k dohodě mezi rodiči o tom, kdo bude dítě

⁷⁵ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Vzdělání dítěte*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 87

⁷⁶ ŠMÍD, Ondřej. *Rodičovská odpovědnost*. In: ŠMÍD, Ondřej, Radka DEMJANOVÁ a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 94

pro určité právní jednání zastupovat, soud vyjde z ustanovení § 893 ObčZ a určí, kdo a jakým způsobem bude za svého potomka jednat.

Výjimky, kdy rodič nemůže zastupovat potomka při právním jednání, jsou upraveny v občanském zákoníku v části, která obecně upravuje zákonné zastoupení. Ustanovení § 458 ObčZ uvádí, že se jedná o záležitosti týkající se manželství, konkrétně jeho vzniku a zániku, dále rodič své dítě nezastupuje ani při výkonu jeho vlastních rodičovských práv a povinností, pokud je samo rodičem, nakonec ani v případě pořízení pro případ smrti či v úkonu prohlášení o vydědění a jeho odvolání.

2.2.5.7 Spravování jmění dítěte

Poslední složkou, která dotváří komplex rodičovských práv a povinností v rámci rodičovské odpovědnosti a dává mu tak konečnou podobu, je oprávnění a povinnost rodičů pečovat o jmění svého dítěte. Dítě, stejně jako jakákoli jiná osoba, může nabývat vlastnická práva k věcem, ale pro svou pouhou částečnou svéprávnost se svým majetkem nemůže libovolně nakládat.⁷⁷ Toto souvisí s předchozími ustanoveními o zastupování dítěte, ke kterému dochází nejen z důvodu jeho ochrany jeho zájmů, ale v tomto případě hlavně z důvodu protekce jeho majetku, jež by mohl být ohrožen v důsledku neuváženého nakládání s ním nevyzrálou a nedospělou osobou. Z tohoto důvodu je tedy jmění dítěte svěřeno do rukou jeho rodičů, u nichž se předpokládá výkon dobré správy a větší finanční gramotnost, i když z praktického života víme, že ani dospělost není tomuto zárukou.

Celá problematika spravování jmění dítěte vychází z toho, že rodiče mají pečovat jak o aktiva, tak i o pasiva potomka, přičemž by měli především dbát na zachování stávajícího majetku a starat se o to, aby dítěti nevznikaly dluhy. To nevylučuje, aby se snažili o rozšíření výše aktiv, ale nemělo by se tak dít na úkor dosavadního majetku. Proto primárním cílem je především ochrana do budoucna toho, co již dítě má, aby s tím mohlo v pravý čas disponovat.⁷⁸ Rodiče si tak dle ustanovení § 896 odst. 1 ObčZ mají při výkonu péče o jmění svého dítěte počínat jako řádní hospodáři. Tím se myslí „pečovat o jmění dítěte tak, aby neutrpělo

⁷⁷ ŠMÍD, Ondřej. *Rodičovská odpovědnost*. In: ŠMÍD, Ondřej, Radka DEMJANOVÁ a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 106

⁷⁸ HUDKOVÁ, Barbora. *Péče o jmění dítěte*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 162-163

*újmu na svých majetkových zájmech z důvodu, že dítě není objektivně schopno hájit se samostatně.*⁷⁹ V případě, že poruší tuto povinnost, nahradí dle tohoto ustanovení společně a nerozdílně dítěti škodu, která v důsledku jejich nedbalého nakládání s předmětným majetkem vznikla.

V právních jednáních týkajících se samotného jmění dítěte vystupují rodiče coby jeho zástupci. K tomuto jsou zmocněni ustanovením § 896 odst. 2 ObčZ. Ti se v běžných nebo výjimečných záležitostech týkajících se zanedbatelné majetkové hodnoty řídí svým rozumem a úsudkem bez jakéhokoli zásahu veřejné moci. Existují však právní jednání, ke kterým je třeba souhlasu soudu, a pokud souhlas schází, tak se k takovým jednáním nepřihlíží. Zákon podává jejich výčet v ustanovení § 898 odst. 2 ObčZ. Jedná se například o situaci, kdy dítě má nabyt nemovitou věc nebo dar či dědictví nikoli zanedbatelné hodnoty.

Za zmínku ještě stojí ustanovení týkající se používání majetku dítěte jeho rodiči. Pokud s majetkem určitým způsobem disponují a získají novou majetkovou hodnotu, nabývá ji dítě. To však platí i pro případ, že dojde k získání záporné hodnoty. Tu také nabývá potomek.⁸⁰ Příjmy, které majetek dítěte přinese, primárně slouží k řádné správě tohoto majetku, poté k výživě dítěte, nakonec mohou sloužit jako příspěvek dítěte na výživu rodičů a nezletilého sourozence, pokud žijí ve společné domácnosti. To je ale s přihlédnutím k ustanovení § 900 odst. 1 ObčZ vyloučeno v případě, kdy je nezbytné tyto příjmy zachovat na dobu po nabytí zletilosti. Například pokud budou potřeba pro tvorbu úspor na budoucí život dítěte či pokud jsou potřebné pro zajištění jeho zdravotního stavu.⁸¹

Nakonec s nabytím plné svéprávnosti dítěte je mu odevzdáno veškeré jmění, které mu náleží a které bylo jeho rodiči pro něj spravováno. V případě, že potomek žádá vyúčtování ze správy jmění, na které má dle ustanovení § 902 ObčZ nárok, podají mu ho rodiče bez zbytečného odkladu. Vzniknou-li rodičům náklady v souvislosti se správou tohoto jmění, mohou na základě stejného ustanovení žádat jejich náhradu.

⁷⁹ HUDKOVÁ, Barbora. *Péče o jmění dítěte*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016., s. 162

⁸⁰ NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo. 2.*, aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, 2017, s. 171

⁸¹ Tamtéž, s. 171

3. Rodičovská odpovědnost po rozvodu manželství

3.1 Vliv rozvodu na výkon rodičovské odpovědnosti

3.1.1. Rozvod

3.1.1.1 Psychologický náhled

Rozvod manželství je jednou ze situací v životě, která má nejen významný právní důsledek, ale také zásadní psychický, citový a sociální dopad na život jedinců, a to bez ohledu na to, zda se jedná o dospělé bezdětné jedince, nebo o manžele, kteří svou rodinu rozšířili o další potomky.

Rozvod, ve kterém figurují navíc i děti, je mnohem náročnější nejen psychicky, ale i po právní stránce, a to pro všechny zúčastněné. Zejména pak pro samotné děti, které trpí rozvodem rodičů nejvíce.

Děti se přirozeně liší v tom, jakým způsobem reagují na stresovou situaci a jak se s ní vyrovnávají. Lze nalézt děti s vyšší nezdolností, které se s rozvodem rodičů vyrovnají relativně dobře, ale také děti se zvýšenou zranitelností, které se s danou nepříznivou situací budou vyrovnávat mnohem hůře.⁸²

Negativní účinky, které rozvod může přinášet a které se v životech dětí projevují, jsou krátkodobého či dlouhodobého charakteru. Běžná reakce dětí, kterým se rozvádějí rodiče, je však především smutek, případně pocity viny za rozvod rodičů. Dále může docházet u dětí k poruchám spánku či poruchám soustředění.⁸³

Výše uvedené je ale nutné reflektovat s ohledem na individualitu a osobnost každého dítěte, kterému v rozvodové situaci náleží určitá minimální práva. Jedná se o například o právo dítěte na kontakt a komunikaci nejen s oběma rodiči, ale i s dalšími blízkými osobami, právo jedince na to, aby bylo vyloučeno ze sporů mezi rodiči, právo potomka na bezpečný domov u obou rodičů či právo dítěte na to, aby mohlo u sebe mít věci připomínající mu druhého rodiče, jimiž kupříkladu mohou být fotografie, knihy nebo hračky.⁸⁴

⁸² MATOUŠEK, Oldřich. *Děti v rozvodové situaci*. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: Manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, s. 28

⁸³ Tamtéž, s. 26–27

⁸⁴ Tamtéž, s. 28

Bez ohledu na věk či míru senzitivity dítěte, je zcela klíčové, aby jeho celkový vývoj probíhal v nekonfliktním a stabilním prostředí, které ho do budoucna může učinit spokojenějším a které mu poskytne vhodnou výchozí pozici pro dospělý život. Je zřejmé, že toto může být právě rozvratem manželství ohroženo.

3.1.1.2 Právní náhled

K rozvodu manželství soudním rozhodnutím může dojít za splnění podmínek uvedených v ustanovení § 755 ObčZ. V souhrnu se jedná o nenapravitelný rozvrat manželského soužití, který je trvalého charakteru, a nelze za daných okolností očekávat jeho obnovení.

Za manželské soužití se však nepovažuje pouhé sdílení jedné domácnosti, protože ta z mnohých příčin nemusí být pouze jedna, například z důvodu nemožnosti si obstarat vlastní společné bydlení nebo z důvodu lepšího pracovního uplatnění na jiném místě. Soužití manželů totiž vychází zejména z osobního a majetkového společenství. Tím je myšleno nejen společné nakládání s finančními prostředky, ale především společný výkon různých činností. Může se jednat například o společné trávení volného času či společné sdílení radostí i starostí.⁸⁵

Mohou však nastat zákonem vyjmenované situace uvedené v ustanovení § 755 odst. 2 ObčZ, kdy ani přes tento nenapravitelný rozvrat nebude manželství rozvedeno. Jednou z nich je i to, že případný rozvod by nebyl v souladu se zájmem dítěte, který je dán zvláštními důvody. Těmi jsou kupříkladu invalidita dítěte, jeho fyzické nebo psychické postižení.⁸⁶ Zájem dítěte na trvání manželství je však prostřednictvím tohoto ustanovení zjišťován i prostřednictvím opatrovníka.

Další, dočasnou překážkou rozvodu manželství je fakt, že k němu nedojde dle ustanovení § 755 odst. 3 ObčZ do té doby, dokud nebude rozhodnuto o poměrech dítěte na dobu po rozvodu manželství. Smysl tohoto ustanovení spočívá zejména v tom, aby došlo k zamezení sporů o děti, které by s největší pravděpodobností po rozvodu nastaly. K povolení rozvést se, přistoupí soud

⁸⁵ HRUŠÁKOVÁ, M. *Manželství*. In: HRUŠÁKOVÁ, M., Z. KRÁLÍČKOVÁ, L. WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 449

⁸⁶ Tamtéž, s. 450

tehdy, až rozsudek soudu týkající se úpravy poměrů k dětem, nebo rozsudek, jímž byla soudem schválena dohoda rodičů o úpravě poměrů, nabudou právní moci.⁸⁷

K rozvratu manželství může dojít z mnoha důvodů. Soud však může zjišťovat jeho příčiny v závislosti na tom, zda se bude jednat o sporný či nesporný rozvod. Sporný rozvod bude mnohem problematictější, protože vychází ze sporu mezi manželi, jež nejsou schopni dohody. Řízení pak bývá zpravidla rozděleno do tří částí, při kterých je rozhodováno o úpravě poměrů k dětem, poté o samotném rozvodu, kdy se právě příčiny rozvratu zjišťují, a nakonec o společném jmění manželů. Nesporný rozvod není z procesního hlediska tak náročný a dojde k němu za splnění následujících podmínek. Manželství trvá alespoň jeden rok a manželé spolu již více jak 6 měsíců nežijí, dohodnou se na úpravě poměrů dítěte pro dobu po rozvodu manželství a soud tuto dohodu schválí. Na závěr ještě dojde k dohodě ohledně majetkových poměrů.⁸⁸

Příčin, které způsobí rozvrat manželství, může být celá řada. „*V praxi bývají příčiny manželských rozvratů zdůvodňovány manželskou nevěrou, finančními neshodami, rozdílnými povahovými vlastnostmi, rozdílnými zájmy, odlišnými výchovnými metodami dětí až po vzájemné fyzické násilí.*“⁸⁹

Pokud soud svým rozhodnutím manželství rozvede, dojde nejen k zániku příbuzenských poměrů dosavadních manželů, ale i k zániku těchto poměrů mezi širšími členy této rodiny navzájem. Jediný příbuzenský vztah, který bude nadále zachován, je ten rozvedených rodičů a jejich potomků.⁹⁰

Než však soud zahájí samotné rozvodové řízení, je jeho povinností pokusit se o smír mezi účastníky. Vyzve je, aby uvážili, zda je rozvod pro ně jediným řešením, nebo zda mohou tuto neblahou situaci řešit i mimosoudně, například v rámci konzultací s odborníky z oblasti psychologie, psychiatrie či mediace.⁹¹

⁸⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. *Manželství*. In: HRUŠÁKOVÁ, M., Z. KRÁLÍČKOVÁ, L. WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 452

⁸⁸ ŘEZNÍČEK, David a Alena HEJNÁ. Sporný versus nesporný rozvod manželství. *epravo.cz* [online]. 2016, 31. 8. 2016 [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/sporny-versus-nesporny-rozvod-manzelstvi-102613.html>

⁸⁹ FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 3

⁹⁰ ŠMÍD, Ondřej. *Zánik manželství*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Ondřej ŠMÍD a kolektiv. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 189

⁹¹ FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 3

3.1.2 Mediace

Mediací se rozumí postup nezávislých odborníků vykonávaný ve vztahu ke klientům, který spočívá v řešení konfliktů za pomoci komunikace mezi zúčastněnými stranami. Tuto komunikaci mediátor zprostředkovává, snaží se o odbornou analýzu problému a hledá nejvhodnější řešení pro osoby, které jeho pomoc vyhledaly.⁹²

Mediace se na rozdíl od soudního řízení vyznačuje tím, že neřeší jen aktuální spor, ale zaměřuje se na vzájemné vztahy účastníků a snaží se o jejich zlepšení, a to za pomoci nalezení kompromisu, který opírá o určitý žebříček hodnot.⁹³

„Rozvodová mediace se uplatní před rozvodem, při rozvodu i po něm a řeší problémy spojené se samotným rozvodem či rozchodem partnerů, ochranou zájmů nezletilých dětí a s tím související finanční a majetkové otázky.“⁹⁴

Zákon o mediaci č. 202/2012 Sb., který tuto oblast právně upravuje, pak ve svém ustanovení stanovuje povinnosti mediátora. Jednou z nich je i povinnost *„respektovat názory stran konfliktu a vytvářet podmínky pro jejich vzájemnou komunikaci a pro nalezení řešení, které zohledňuje zájmy obou stran a které v případě, kdy se předmět konfliktu bezprostředně týká práv nezletilého dítěte, zohledňuje zejména zájem dítěte.“⁹⁵*

Z výše uvedeného je zřejmé, že konflikty v rodině, byť jen slabšího charakteru, nebo neshody mezi manželi, které vyústí až v samotný rozvod manželství, jsou tím, co ohrožuje náležitý výkon rodičovské odpovědnosti. Proto považují za velmi přínosné, že se stát prostřednictvím svých zákonů, institucí a orgánů snaží předejít vzniku těchto problémových situací a u těch, kterým není možné se vyhnout, přichází se snahou o šetrná řešení, jež by měly vzniklé negativní důsledky alespoň zmírnit.

⁹² HOLÁ, Lenka. *Rodinná mediace*. In: HOLÁ, Lenka, Lenka WESTPHALOVÁ, Anna KOVÁČOVÁ a Ondřej SPÁČIL. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014., s. 106

⁹³ ŠMÍD, Ondřej. *Řízení o rozvod manželství*. In: ŠMÍD, Ondřej, Renáta ŠÍNOVÁ a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 199

⁹⁴ HOLÁ Lenka. *Rodinná mediace*. In: HOLÁ, Lenka, Lenka WESTPHALOVÁ, Anna KOVÁČOVÁ a Ondřej SPÁČIL. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014., s. 108

⁹⁵ § 8 odst. 1 písm. b) zákona č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci

3.2 Obsah rodičovské odpovědnosti

Konkrétní rodičovská práva a povinnosti, které tvoří obsah rodičovské odpovědnosti, se s rozvodem manželství nikterak nemění a jejich výčet zůstává nadále zachován, poněvadž pouhý fakt, že rodiče dítěte nedokázali společně kooperovat a fungovat jako manželé, a došlo u nich tak k nevyhnutelnému rozvodovému řízení, jež mělo za následek rozvod tohoto manželství, neznamena, že by jeden z manželů přestal být rodičem svého potomka. Z tohoto důvodu jsou mu tak zachována veškerá oprávnění a povinnosti, které mu zákon nejen přiznává, ale i ukládá.

Co se však v některých aspektech rodičovské odpovědnosti změní, je její výkon. Ten se z rozhodnutí soudu modifikuje takovým způsobem, aby byl nejen v souladu s právy všech členů rodiny, ale aby především byl i do budoucna zachován co nejlepší zájem dítěte, i přestože se jeho rodiče rozvedli.

To mimo jiné vyplynulo i z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, když uvedl, že i přes rozkoly ve vztazích mezi rodiči má stát v zásadě jednat tak, aby umožnil rozvoj vztahu mezi rodičem a dítětem i nadále.⁹⁶

Občanský zákoník sám se výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství věnuje poměrně stručně, a to pouze ve svých dvou paragrafech, konkrétně v ustanovení § 906 a v § 907 ObčZ. Z jejich obsahu lze vyčíst, které oblasti rodičovské odpovědnosti jsou natolik významné, že je jim určena zvláštní úprava pro případ, že dojde k rozvodu mezi manželi. Prvně se jedná o sféru péče o dítě, které je věnována v těchto ustanoveních největší pozornost. Další oblastí, ke které soud dle ustanovení § 907 odst. 3 ObčZ přihlíží, aby byla v co největší míře po rozvodu manželství zachována, je oblast udržování osobního styku s dítětem. Konečně tím posledním, co je zohledňováno při rozhodování o péči o dítě, je schopnost rodiče domluvit se na výchově dítěte s druhým rodičem. S tím mnohdy souvisí i problematika vzdělávání dítěte po rozvodu manželství.

Tento zákon obsahuje také ustanovení § 908 ObčZ, které se týká rodin, ve kterých rodiče, jež mají nezletilé, ne plně svéprávné dítě, žijí odděleně. Tento stav může nastat jak u partnerů, kteří manželství neuzavřeli, tak u manželů, kteří se rozhodli žít odděleně, ale nerozvedli se.⁹⁷ Pro takové poměry se užijí ustanovení

⁹⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Voleský proti České republice ze dne 29. 6. 2004, č. 63627/00

⁹⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. *Příbuzenství a švagrovství*. In: HRUŠÁKOVÁ, M., Z. KRÁLÍČKOVÁ, L. WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1026

§ 906 a § 907 ObčZ o výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství obdobně.

3.2.1 Péče o dítě

Na význam péče o dítě jako jedné z nejpodstatnějších složek rodičovské odpovědnosti bylo již poukázáno v předchozí kapitole. Není s podivem, že právě péče o dítě je tím, čemu je v části občanského zákoníku o porozvodovém výkonu rodičovských práv a povinností věnována největší pozornost. Péčí o dítě je v tomto kontextu myšlen zejména výkon osobní péče o dítě.

Jedná se o problematiku, se kterou se musí dennodenně potýkat nejen orgány moci soudní, ale která je i předmětem řady diskuzí, ať už mezi odbornou, nebo laickou, širokou veřejností, a která nezůstává bez povšimnutí ani u mnoha autorů nejrůznějších odborných publikací. Nakonec nemluvě o tisících rodin, jichž se problematika porozvodové péče o dítě bezprostředně dotýká.⁹⁸

Jak bylo v podkapitole o rozvodu zmíněno, než soud rozhodne o ukončení manželství, musí být dle ustanovení § 755 odst. 3 ObčZ nejprve upraveny budoucí poměry rodičů k jejich nezletilému dítěti. Ustanovení § 906 ObčZ s tímto taktéž pracuje a rozšiřuje tuto formulaci o další skutečnosti, které soud vezme v úvahu, než rozhodne o tom, který z rodičů bude napříště o potomka pečovat. Další skutečnosti, ke kterým soud též přihlédně, jsou upraveny ustanovením § 907 ObčZ.

Dle ustanovení § 906 odst. 1 ObčZ jsou těmi skutečnostmi, které hrají zásadní roli v tom, kdo a v jaké míře bude napříště péči o dítě vykonávat, následující. Nejedná se jen o kritérium nejlepšího zájmu dítěte, jež tu bylo již nesčetněkrát zmíněno, ale rozhodujícím faktorem bude také vztah dítěte nejen k oběma rodičům, ale také vazba, kterou má k ostatním členům rodiny. Zákonná úprava výslovně uvádí dvě skupiny těchto členů. Jedná se o sourozence a prarodiče daného dítěte. U sourozenců tomu tak je z toho důvodu, protože obecně *„platí úzus, že sourozenci mají vyrůstat společně v jedné rodině. Děti jsou tím chráněné a cílem je jim zachovat základní jistotu spočívající v sourozenecké*

⁹⁸ Rozvodovost. Český statistický úřad [online]. [cit. 2020-02-13]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45964328/1300691703.pdf/ce3cde52-76e0-45ed-8d54-03eb481d2af8?version=1.1>

sounáležitosti a podpoře.“⁹⁹ Je zde však také zájem na zachování kontinuity vztahů dítěte a jeho prarodičů v případě, že tento vztah byl před rozvodem manželství blízký.¹⁰⁰ Stěží si lze představit situaci, ve které soud rozhodne ve prospěch jednoho z rodičů jen proto, že na jeho straně vystupuje prarodič, který však žádný vztah k dítěti nemá. Není tak úplně rozhodná existence právní vazby jako spíše její kvalita.

Ustanovení § 907 odst. 2 ObčZ pak uvádí další skutečnosti, ke kterým soud přihlédne při rozhodování o péči o dítě. Soud bere ohled nejen na osobnost dítěte, jeho vlohy a schopnosti, které mohou být vzhledem k možnostem a životním poměrům rodičům různě rozvíjeny, ale také na celkové zázemí dítěte a výchovné schopnosti rodičů. Vezme také v úvahu stálost výchovného prostředí, ve kterém dítě vyrůstalo, a zaměří se i na předpoklady úspěšného vývoje, které může do budoucna získat.

3.2.1.1 Modely osobní péče o dítě

Současná zákonná úprava v ustanovení § 907 ObčZ pracuje se třemi odlišnými modely osobní péče o dítě, v rámci nichž je péče svěřena do rukou rodičů. Hovoříme tak o péči jednoho z rodičů, střídavé a společné péči, přičemž u společné péči je třeba k jejímu stanovení souhlasu obou rodičů. K tomu, jaká forma péče o dítě by měla být zvolena, se Ústavní soud ČR vyjádřil ve svém nálezu tak, že *„tyto modely, jakkoliv jsou v mnoha případech přínosné a použitelné, nemohou postihnout situaci každého jednotlivého nezletilého dítěte. Je proto věcí obecných soudů, aby při zohledňování všech konkrétních okolností daného případu rozhodly o konkrétní podobě nejvhodnějšího uspořádání vztahu mezi rodiči a dětmi.*“¹⁰¹

Ustanovení § 907 odst. 1 ObčZ však zakotvuje možnost, aby péče o dítě byla svěřena jiné osobě než rodičům, ale to pouze v případě, že to vyžaduje zájem dítěte. Na tomto místě nelze jinak než kladně zhodnotit, že zákonodárce prosperitu a blaho dítěte staví do popředí a předpovídá možnou situaci, kdy by péče ani jednoho z rodičů nebyla dostačující. Přesto však je kladen důraz, který vyplývá nejen ze zákonných ustanovení, ale i ze soudní judikatury, na to, aby péče

⁹⁹ NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. 2., aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, 2017, s. 173

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 173

¹⁰¹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20. 1. 2005, sp. zn. II ÚS 363/03

o děti byla vykonávána především samotnými rodiči, u nichž se nejen z biologického či psychologického hlediska očekává to, že jsou pro tento výkon nejvhodnější volbou.

Pokud dojde ke shodě mezi manželi o tom, kdo z nich a v jaké míře bude o jejich potomka na dobu po rozvodu pečovat a uzavřou o tomto dohodu, která nebude v rozporu se zájmem dítěte, a soud ji schválí, je toto preferovanější způsob určení péče o dítě, než aby o ní autoritativně rozhodoval soud sám, a zasáhl tak nadbytečně do základních práv zúčastněných jedinců.¹⁰² Dohoda rodičů totiž představuje nejlepší řešení pro dítě, které mu je zpravidla „*přislíbem toho, že i nadále mu zůstane zachována možnost být v pravidelném kontaktu a mít možnost užívat si péče i výchovy obou svých rodičů.*“¹⁰³

Z výše uvedeného lze cítit snaha zákonodárce o to, aby byl vytvořen konsenzus mezi rodiči, a také zájem na minimální intervenci soudu do rodinného života. S uzavřením dohody lze však kalkulovat pouze v případě, že rodiče budou schopni se určitým způsobem domluvit, přičemž praxe dokládá, že v mnoha případech není možné k jakékoli domluvě mezi rozvádějícími se manželi dojít, a dohoda o péči o dítě nebude výjimkou.

V případě, že nastane v rodině podstatná změna poměrů, jejíž důsledek se promítá do skutečností, které tvořily skutkový podklad, ze kterého vyšel soud při rozhodování o péči a výživě dítěte, může soud dle ustanovení § 909 ObčZ i bez návrhu změnit rozhodnutí týkající se výkonu práv a povinností vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Soud by tak měl činit s ohledem na okolnosti, jejichž charakter převáží zájem na tom, aby dítě bylo vychováváno ve stálém prostředí.¹⁰⁴

3.2.1.2 Výlučná péče jednoho z rodičů

V tomto případě se bude jednat o individuální výkon osobní péče o dítě pouze jedním z rodičů. To znamená, že ji bude vykonávat buď otec, nebo matka, a tato osoba se stane primárním pečovatelem, se kterým bude potomek žít v rodinné domácnosti. Nepečující rodič nadále zůstává nositelem této části

¹⁰² HRUŠÁKOVÁ, M. *Příbuzenství a švagrovství*. In: HRUŠÁKOVÁ, M., Z. KRÁLÍČKOVÁ, L. WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1015

¹⁰³ WESTPHALOVÁ, Lenka. *Práva dítěte v rodičovském konfliktu. Právní rozhledy*. 2016, 2016(19), s. 661. ISSN 1210-6410.

¹⁰⁴ HRUŠÁKOVÁ, M. *Příbuzenství a švagrovství*. In: HRUŠÁKOVÁ, M., Z. KRÁLÍČKOVÁ, L. WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1027

rodičovské odpovědnosti, ale dojde ke změně jejího výkonu. Této osobě i nadále zůstává vyživovací povinnost k dítěti, zároveň má také právo na osobní styk s ním.¹⁰⁵

Pokud pečující rodič žije společně v rodinné domácnosti ještě navíc s novým partnerem či manželem, ten se také na péči daného dítěte podílí, a to na základě ustanovení § 855 ObčZ. Tento partner je pak považován za tzv. sociálního či nevlastního rodiče, který se mimo péče o dítě podílí taktéž na jeho výchově a dohledu. Není však oprávněn k zastupování dítěte a nespravuje jeho jmění, také nemá ani zákonnou vyživovací povinnost k dítěti.¹⁰⁶ Zkrátka se podílí na výkonu běžných, každodenních záležitostí života nezletilé osoby.

Okolností, které mohou přispět k tomu, že dítě bude svěřeno do péče jen jednoho z rodičů, může být celá řada. Počínaje tím, kdo dosud péči o potomka převážně vykonával a dbal o jeho všestrannou výchovu, přes schopnost vzájemné komunikace mezi rodiči, až po přání dítěte.¹⁰⁷

Přestože dochází k postupnému nárůstu případů, kdy je dítě svěřováno do střídavé péče obou rodičů, je i nadále nejčastější formou úpravy těchto poměrů svěřování do výlučné osobní péče jednoho z rodičů. Zpravidla to bývají matky, kterým je dítě svěřeno do výlučné péče, poněvadž o tuto formu péče žádají častěji než otcové.¹⁰⁸ To může být dáno mimo jiné i biologickou stránkou vazby dítěte a jeho matky, která minimálně v prvních měsících života člověka hraje v jeho zdravém vývoji nezastupitelnou roli. Přítomnost matky v životě jejího potomka je však významná i z hlediska psychologického a sociálního, a to nejen v následujících letech dítěte. Nicméně, to nikterak nesnižuje postavení otců a nevylučuje tedy možnost, aby model výlučné péče, pokud o něj ve svůj prospěch otcové požádají, byl plně svěřen do jejich rukou v situacích, kdy to s ohledem na zájem dítěte bude příznivější.

¹⁰⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodiče a děti*. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 227

¹⁰⁶ WESTPHALOVÁ, L. *Příbuzenství a švagrovství*. In: HRUŠÁKOVÁ, M., Z. KRÁLÍČKOVÁ, L. WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 928–929

¹⁰⁷ FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 16

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 16

3.2.1.3 Střídavá péče

Model střídavé péče o dítě vychází ze skutečnosti, že oba rodiče mají zájem o její výkon a střídavá péče je v souladu se zájmem dítěte, jehož potřeby budou tímto způsobem lépe zajištěny.¹⁰⁹ O výživném soud ve většině případů při schvalování dohody o střídavé péči zpravidla nerozhoduje. Může o výživném však rozhodnout v případě, že jeden z rodičů má podstatně vyšší příjem než druhý rodič.¹¹⁰

„Střídavá péče může mít mnoho podob. Žádné ustanovení zákona nebrání tomu, aby dítě zůstalo bydlet v rodinné domácnosti a jeho rodiče do bývalého společného obydlí docházeli.“¹¹¹ Dítě však nejčastěji střídá ve stanovených intervalech bydliště svých rodičů, se kterými tráví vymezený čas. Rodiče se tak mohou sami či s podílem svých nových partnerů starat o výchovu daného jedince a pečovat o něj.¹¹²

Intervaly, v nichž výkon péče o dítě probíhá, mohou být různé. Zákon je nikterak nevynezuje a je na uvážení jednotlivých soudů, jak dlouhý časový úsek pro výkon střídavé péče stanoví. Nejčastěji bývá stanoven princip týdenního střídání, kdy dítě v průběhu měsíce pobývá každý týden v rodinné domácnosti jednoho z rodičů. Tento interval však může být i kratší či delší v závislosti na věku dítěte nebo časových možnostech rodičů. U malých dětí se doporučuje střídání po třech dnech, a to z důvodu, aby odloučení od jednoho z rodičů nebylo pro dítě tolik stresující. Výjimečné není ani střídání po čtrnácti dnech, ke kterému dochází v případě, že kratší interval se zdá rodičům i dětem příliš krátký. Vždy se interval určuje s přihlédnutím ke konkrétní rodinné situaci a jejím možnostem.¹¹³

„Psychologové doporučují, aby ke střídání dětí docházelo například ve středu či ve čtvrtek a k předávání dítěte druhému rodiči ze školy ve všední den.“¹¹⁴ Rodič

¹⁰⁹ NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo. 2.*, aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, 2017, s. 174

¹¹⁰ FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství. 3.* aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 20

¹¹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodiče a děti.* In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo. 2.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 227

¹¹² NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo. 2.*, aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, 2017, s. 174

¹¹³ FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství. 3.* aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 16

¹¹⁴ NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo. 2.*, aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, 2017, s. 175

získá prostor pro trávení celého víkendu s dítětem a zároveň bude tím, kdo nese odpovědnost za přípravu dítěte do školy. Dítě pak lépe psychicky snáší pondělní příchod do školy, když nedojde v neděli k přesunu do jiného prostředí.¹¹⁵

K problematice svěřování dětí do střídavé péče rodičů byla vydána řada soudních nálezů Ústavního soudu ČR, který se musí v rámci své činnosti s problematikou střídavé péče vypořádávat.

V jednom ze svých nálezů vyjádřil stanovisko, že „svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivalitě, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu rodičů k dítěti.“¹¹⁶ K tomu zdůraznil, že předpokladem pro fungující střídavou péči je tolerance, vyspělost a dobrá vůle zúčastněných osob a rozhodnutí o střídavé péči by mělo vzejít ze společné dohody a schopnosti vzájemné komunikace a spolupráce.¹¹⁷

Dále se Ústavní soud ve svých nálezech opakovaně potýká s otázkou nesouhlasu rodičů se střídavou péčí, kdy ustáleně konstatuje, že střídavá péče nemůže být obecnými soudy vyloučena jen z důvodu, že s tím jeden z rodičů nesouhlasí, protože chce mít dítě ve své výlučné péči sám.¹¹⁸

Ve svém dalším nálezu Ústavní soud zase apeluje na obecné soudy, aby aktivně usilovaly o zlepšení vztahu mezi rodiči, kteří mají mezi sebou nepřekonatelné rozpory, a to prostřednictvím účasti na mediačním řízení či rodinné terapii, které jsou v zájmu dítěte.¹¹⁹ Tento náleží je však významný i z jiného hlediska. Vyplývá z něj, „že pokud jsou oba rodiče způsobilí dítě vychovávat, pokud oba mají o jeho výchovu zájem a pokud oba dbali kromě řádné péče o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní, svěření dítěte do střídavé péče by mělo být pravidlem, zatímco jiné řešení je výjimkou, která vyžaduje prokázání, proč je v zájmu dítěte jiné řešení.“¹²⁰ Tímto výrokem dal tak Ústavní soud zřetelně najevo, jak se k problematice svěřování dětí do střídavé péče staví.

Nakonec lze uvést náleží, v němž Ústavní soud judikoval, že střídavá péče nemusí být vždy v souladu se zájmy dítěte, i přestože kritéria rodičů pro výchovu

¹¹⁵ Tamtéž, s. 175

¹¹⁶ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 27. 1. 2004, sp. zn. I. ÚS 48/04

¹¹⁷ Tamtéž

¹¹⁸ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. 2. 2010, sp. zn. III. ÚS 1206/09

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13

¹²⁰ Tamtéž

a péči o dítě jsou splněna zhruba ve stejné míře. Tomu bude tak zejména v případě, že nastanou specifické okolnosti týkající se daného dítěte.¹²¹

Model střídavé péče o dítě je pravděpodobně jedním z nejkontroverznějších témat, se kterým se na poli problematiky porozvodové úpravy poměrů v rodině lze setkat. Ve společnosti se mísí řada pohledů laické i odborné veřejnosti na to, jestli je tento model vhodný a opravdu ku prospěchu nejen rodičům, ale především danému dítěti, a celkově tedy rodině jako takové, která se už tak potýká s nelehkou situací, jež vznikla v důsledku rozvodu.

Lze se setkat s názory, které se modelu střídavé péče obecně zastávají, aniž by se daná problematika těchto osob přímo dotýkala. Zejména v praxi se pak lze setkat s postoji rodičů, kteří o tento způsob výkonu péče o dítě stojí z toho důvodu, aby svému dítěti i nadále poskytli dvoustrannou podporu, a také mnohdy proto, že se domnívají, že tato forma péče je jediným přijatelným způsobem, jak neztratit kontakt se svým potomkem.

Pozitivně se k problematice střídavé péče staví i psycholog PhDr. Tomáš Novák. Střídavou péčí spojuje s omezením pocitů ztráty, zvýšením sebeúcty dítěte, zachováním prvků mužského a ženského přístupu a s možností komunikace s oběma rodičovskými vzory. Zdůrazňuje však, že více škody než užitku střídavá péče přinese v případě, kdy bude scházet potřebná vůle obou rodičů k jejímu výkonu.¹²²

Na druhé straně má tento model také řadu odpůrců a je kritizován z mnoha různých příčin. Počínaje fyzickou náročností či technickou proveditelností a konče neustálým psychickým tlakem, kterému často bývají vystaveny všechny zúčastněné osoby, zejména pak děti.

Negativní pohled na věc přináší i názory učitelů, kteří se střídavou péčí přicházejí do styku prostřednictvím svých žáků. Tito učitelé jsou často svědky toho, že děti v důsledku přesunu mezi bydlišti rodičů pak ve školách postrádají své učební pomůcky.¹²³

¹²¹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 24. 6. 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16

¹²² FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 19

¹²³ NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. 2., aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, 2017, s. 174

3.2.1.4 Společná péče

Společná péče o dítě je modelem péče, který je v praxi nejméně využíváný. To je dáno především specifickým uspořádáním poměrů, které není typické pro situace, jež po rozvodu obvykle nastávají. „*Společná péče ve své podstatě znamená, že rodiče pokračují v neupraveném režimu, kdy nejsou nastavena žádná pravidla ohledně péče o nezletilé dítě, výživného či styku. Formálně se jedná o stejnou podobu péče, kterou měli rodiče mezi sebou zavedenou, než nastala potřeba soudní úpravy.*“¹²⁴

Svěření dítěte do společné péče přichází v úvahu, kdy rodiče po rozvodu manželství nadále žijí v jednom domě či bytě a jsou dohodnuti nejen na společné péči, ale i výživě dítěte. Společná péče o dítě bývá také volena v situacích, kdy je dítě blízko věku zletilosti a nežije s rodiči v rodinné domácnosti například z důvodu studia mimo místo svého bydliště nebo v cizině.¹²⁵

Z ustanovení § 907 odst. 1 ObčZ vyplývá, že má-li dojít ke svěření dítěte do společné péče je k tomu třeba souhlasu obou rodičů. Soud o společné péči nemůže rozhodnout autoritativně, může pouze schválit dohodu rodičů, kteří se na výkonu společné péče o dítě domluvili.¹²⁶

3.2.2 Udržování osobního styku s dítětem

Chtějí-li se rodiče nezletilých dětí nechat rozvést, soud dle ustanovení § 907 odst. 3 ObčZ rovněž dbá na to, aby bylo zachováno právo dítěte na pravidelný osobní styk s oběma rodiči.

V situacích, kde dítě nebude jednomu z rodičů svěřeno, má druhý rodič právo na pravidelnou informaci o svém dítěti. Konkrétně má rodič právo na informaci o zdravotním stavu dítěte, jeho školních výsledcích či mimoškolních aktivitách. Tyto informace je pak druhý rodič povinen poskytnout.¹²⁷

¹²⁴ TOMEŠOVÁ, Jana. Společná péče o nezletilé dítě. *Právní prostor* [online]. 2017, 22. 11. 2017 [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/spolecna-pece-o-nezletele-dite>

¹²⁵ HRUŠÁKOVÁ, M. *Příbuzenství a švagrovství*. In: HRUŠÁKOVÁ, M., Z. KRÁLÍČKOVÁ, L. WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1021

¹²⁶ Tamtéž, s. 1021

¹²⁷ Tamtéž, s. 1022–1023

V případě, že je dítě v péči jednoho rodiče, vyplývají z toho dle ustanovení § 888 ObčZ dvě práva. Právo dítěte na styk s druhým rodičem, který je v souladu s jeho zájmem, a právo druhého rodiče na styk se svým dítětem.

Rodič, který má dítě v péči, je povinen dítě na styk s druhým rodičem řádně připravit a tento styk také umožnit. Oba rodiče jsou dále dle ustanovení § 889 ObčZ povinni se zdržet všeho, co by mohlo vztah mezi nimi a dítětem narušovat a ztěžovat jeho výchovu.

Osobní styk dětí a rodičů, kterým nebylo dítě svěřeno do výlučné péče, probíhá nejčastěji podle tzv. víkendového modelu, kdy se nepečující rodič jednou za čtrnáct dní stýká s dítětem o víkendu. Zpravidla nepečující rodič vyzvedne dítě v pátek po škole a v neděli večer ho předá pečujícímu rodiči. Dítě tak s rodičem stráví dvě noci. Tento model může být však zredukován či prodloužen. Redukce víkendového modelu spočívá v tom, že dítě přespí u nepečujícího rodiče pouze jednu noc v sobotu. K prodloužení dojde tak, že se víkend rozšíří o další den, buď pátek či pondělí, kdy nepečující rodič vyzvedne dítě po škole již ve čtvrtek či odevzdá dítě v pondělí ráno při odvozu do školy. Rodič a dítě tak získají další čas, který společně stráví. Víkendový model je vhodný nejen pro rodiny, ve kterých dítě již každý den navštěvuje školní zařízení, ale také pro rodiny, ve kterých se rodiče z časových či pracovních důvodů nemohou stýkat s dítětem ve všední dny. Není však vyloučeno, aby k osobnímu styku docházelo ve všední dny tam, kde to rodičům a dítěti po všech stránkách vyhovuje.¹²⁸

V rámci výlučné péče o dítě je možný i model rozšířeného styku, který lépe reflektuje rovnocennost práv obou rodičů na styk s dítětem. Rozšířený styk se vyznačuje tím, že víkend, ve kterém probíhá jednou za čtrnáct dní osobní styk s dítětem je rozšířen ještě o čtvrtek a pátek, případně pondělní ráno. A v týdnu, ve kterém by styk při klasickém víkendovém modelu neprobíhal vůbec, v rámci rozšířeného styku dojde k osobnímu styku s dítětem v tomto týdnu prostřednictvím dvou dnů navíc.¹²⁹

V případě střídavé péče se pak dítě setkává s každým z rodičů podle toho, jaký interval střídavé péče je nastaven.

¹²⁸ FRENČLOVÁ, Adéla. Přehled modelů styku a modelů střídání v péči o dítě. *Právní prostor* [online]. 2019, 10. 1. 2019 [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/prehled-modelu-styku-a-modelu-stridani-v-peci-o-dite>

¹²⁹ Tamtéž

V těchto situacích je navíc vhodné, aby byl styk vymezen, pokud to bude možné, co nejpodrobnějším způsobem, a to prostřednictvím stanovení přesného počtu dnů a vymezení konkrétních hodin, v jejichž rozsahu bude styk probíhat. Takovéto přesné nastavení podmínek totiž usnadňuje vykonatelnost daného styku.¹³⁰

3.2.3 Zajištění výchovy a vzdělání

Jakým způsobem rodiče budou své dítě vychovávat, je jejich rozhodnutí, které by mělo zůstat neměnné i po rozvodu jejich manželství. I nadále platí, dle ustanovení § 884 odst. 1 ObčZ, že rodiče jsou těmi, kdo mají rozhodující úlohu při výchově dítěte a mají být dítěti všestranným příkladem.

Problém může nastat při zajištění vzdělání dítěti, o nějž je pečováno v rámci střídavé péče. Pokud rodiče bydlí v blízké vzdálenosti, pak dítě dochází do školy, která je v místě bydliště jednoho z rodičů, nebo navštěvuje školu, která se nachází mezi bydlišti obou rodičů. V případě, že je dítě svěřeno do střídavé péče rodičů, kteří bydlí ve větší vzdálenosti od sebe, a tato vzdálenost by byla fyzickou překážkou pro to, aby dítě navštěvovalo jednu školu, mohou nastat dvě situace. Buď dojde ke zrušení střídavé péče, anebo bude dítě zapsáno do dvou škol. To je bezesporu pro dítě nepřiměřená zátěž, kterou musí unést. Důvodem, proč je navštěvování dvou škol pro dítě takové břímě, je ten, že osnovy škol nejsou jednotné, dítě bude z části odkázáno na samostudium, a navíc bude v obou školách pravidelně chybět. A i když dítě získá možnost být součástí dvou kolektivů, nemusí do žádného z nich z důvodu střídání škol zcela patřit.¹³¹

¹³⁰ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Vymezení základního rámce dohod rodičů o styku s dítětem. *Bulletin advokacie*. 2020, 2020(1-2), s. 51. ISSN 1210-6348.

¹³¹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Vzdělání dítěte*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 94–95

4. Procesní souvislosti

Tato kapitola se věnuje procesním otázkám, se kterými je možné se setkat v souvislosti s rodičovskou odpovědností a jejím výkonem. Jedná se o otázky obecné procesní úpravy dané problematiky, postavení nezletilého v řízení před soudem nebo o konkrétní řízení, ke kterým dochází v souvislosti s rodičovskou odpovědností.

4.1 Obecná charakteristika

4.1.1. Právní úprava

Procesní úprava, která se k dané problematice vztahuje, vychází především ze dvou hlavních právních předpisů, jimiž jsou zákon o zvláštních o řízeních soudních a občanský soudní řád. Mezi těmito zákony existuje vztah subsidiarity. OSŘ je *lex generalis*, jehož normy se užívají subsidiárně ve vztahu k ZŘS.¹³² ZŘS je procesním předpisem, který v sobě zakotvuje výčet řízení, která se řídí normami tohoto předpisu.

Problematika rodičovské odpovědnosti je zakotvena v hlavě páté ZŘS, která se týká řízení ve věcech rodinněprávních. Mezi tato řízení jsou zahrnuta i řízení týkající se úpravy péče soudu o nezletilé.

Ustanovení § 452 – § 465 ZŘS hovoří o předběžné úpravě poměrů dítěte, ke které dochází za pomoci předběžných opatření. Nezbytnost vydat toto předběžné opatření však přichází v úvahu, pokud došlo ze strany rodičů při výkonu povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti k selhání zásadním způsobem.¹³³ V tomto případě se tak nejedná o ty nejběžnější situace, které mohou při výkonu rodičovské odpovědnosti nastat.

Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je upraveno v ustanovení § 466 a násl. ZŘS. Ustanovení § 466 ZŘS podává demonstrativní výčet řízení, o kterých soud v souvislosti s péčí o děti rozhoduje. Řízení týkající se rodičovské odpovědnosti uvedené v ustanovení § 466 písm. e) ZŘS je zaměřeno na zásahy do

¹³² ŠÍNOVÁ, Renáta. *Řízení dle ZŘS*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Jana PETROV KŘIVÁČKOVÁ a kolektiv. *Civilní proces: Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 19

¹³³ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Rodičovská odpovědnost v procesních souvislostech*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 228

výkonu těchto rodičovských práv a povinností, ke kterým může ze strany soudu dojít. Některá další řízení, která jsou v ustanovení § 466 ZŘS uvedena, z výkonu rodičovské odpovědnosti přímo vyplývají. Jedná se mimo jiné zejména o řízení ve věcech péče o nezletilé, styku s nezletilým dítětem, předání či navrácení nezletilého dítěte nebo ve věcech pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout. V uvedeném ustanovení ale nalezneme i jiná řízení, která z rodičovské odpovědnosti přímo vyplývají nebo s ní úzce souvisí.¹³⁴

4.1.2. Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé

4.1.2.1 Příslušnost soudu

Věcná příslušnost soudu k řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je dána ustanovením § 3 odst. 1 ZŘS, kde je uvedeno, že věcně příslušným soudem je soud okresní. Místní příslušnost je určena ustanovením § 467 odst. 1 ZŘS, kde je stanoveno, že pro řízení v této věci je příslušný obecný soud nezletilého. K tomu je nutné vyjít z ustanovení § 4 odst. 2 ZŘS, které určuje, jaký soud je obecným soudem nezletilého. Jedná se o „*soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště.*“¹³⁵

4.1.2.2 Účastenství v řízení

Účastenství v řízeních týkajících se péče soudu o nezletilé uvedených výše se řídí ustanovením § 6 odst. 1 ZŘS. Jedná se o tzv. třetí definici účastníků, která je pro tato řízení typická. To vyhází totiž z rozmanitosti vztahů, které není možné výslovně zákonem specifikovat.¹³⁶ Zákonná definice účastníků uvedená v ustanovení § 6 odst. 1 ZŘS zní následovně. „*V řízení, které může být zahájeno i bez návrhu, je účastníkem řízení navrhovatel a ten, o jehož právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno.*“¹³⁷ Obligatorním účastníkem je vždy nezletilé dítě, jehož poměry jsou v daném řízení upravovány. Zpravidla bude

¹³⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Rodičovská odpovědnost v procesních souvislostech*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 232

¹³⁵ § 4 odst. 2 ZŘS

¹³⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, s. 75

¹³⁷ § 6 odst. 1 ZŘS

v řízení jednáno i o právech a povinnostech rodičů daného dítěte, proto budou i rodiče v takovém případě účastníky řízení. Ustanovení § 7 ZŘS vymezuje, za jakých podmínek je možné přibrat další účastníky do řízení nebo účast jednotlivců na řízení ukončit.¹³⁸

4.1.2.3 Meritorní řízení

Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, stejně jako jiná řízení řídicí se ustanoveními ZŘS, je možné dle ustanovení § 13 odst. 1 tohoto zákona zahájit i bez návrhu, není-li stanoveno, že lze řízení zahájit pouze na návrh. Ustanovení § 468 ZŘS pak zmiňuje, jaká řízení je možné zahájit pouze na návrh. Mimo jiné jde o řízení ve věcech zatupování dítěte či ve věcech pro dítě významných, na kterých nepanuje shoda mezi rodiči.

Průběh jednotlivých řízení provází zásada vyšetřovací vyplývající z ustanovení § 20 ZŘS, v jehož obsahu je stanovena povinnost soudu zjišťovat z úřední povinnosti všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí ve věci samé.¹³⁹

Ve věci samé soud dle ustanovení § 471 odst. 1 ZŘS rozhoduje rozsudkem v řízeních vyjmenovaných v tomto odstavci. V ostatních řízeních jsou pak ve věci samé dle ustanovení § 25 odst. 1 ZŘS vydávána usnesení.

4.2. Postavení nezletilého v řízení

4.2.1 Zastoupení dítěte

Nezletilé dítě je v řízení zastoupeno na základě ustanovení § 469 odst. 1 ZŘS opatrovníkem, kterým zpravidla bývá orgán sociálně-právní ochrany dětí, jehož úkolem je zajistit dítěti sociálně-právní ochranu. Ten však nebude dle ustanovení § 469 odst. 2 ZŘS opatrovníkem dítěte v případě, že sám bude tím, kdo podal návrh na zahájení řízení. Ustanovení § 4 ZOSPOD podává výčet těchto orgánů, jimiž jsou například krajské či obecní úřady.

¹³⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Rodičovská odpovědnost v procesních souvislostech*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 239 a s. 241

¹³⁹ SVOBODA, K. *Obecná část*. In: SVOBODA, K., S. TLÁŠKOVÁ, D. VLÁČIL, J. LEVÝ, M. HRMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 33

4.2.2 Procesní realizace participačních práv dítěte

Způsob, kterým může dítě významně posílit své postavení v řízení, je prostřednictvím realizace svých participačních práv. To je dítěti umožněno především s ohledem na existenci ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ, které zakotvuje postup soudu, jehož úkolem je zjištění názoru dítěte v probíhajícím řízení. K názoru dítěte, který v dané věci poskytne, soud přihlíží s ohledem na rozumovou vyspělost a věk dítěte. Názor je dle právní úpravy nejprve zjišťován výsledkem dítěte a ve výjimečných případech pomocí jeho zástupce, znaleckého posudku či příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Přesto však v praxi častěji dochází k tomu, že k výsledku dítěte je soudem přistupováno až v krajních situacích z toho důvodu, aby nezletilé dítě nebylo vystavováno zbytečnému stresu. V takovém případě soud zjistí názor dítěte prostřednictvím jiných, výše zmíněných forem.¹⁴⁰

Další ustanovení zákona, které poskytuje dítěti oprávnění realizovat své participační právo je ustanovení § 20 odst. 4 ZŘS. Zde je vyjádřena povinnost soudu postupovat v řízení tak, aby nezletilý dostal potřebné informace o soudním řízení a byl informován nejen o důsledcích vyhovění jeho názoru, ale také o důsledcích samotného soudního rozhodnutí. Obdobně je nezletilé dítě povinně informováno i ze strany zákonného zástupce či opatrovníka.¹⁴¹ Smyslem tohoto ustanovení není jen poskytnutí informací a vysvětlení podstaty daného řízení, ale i to, aby nezletilé dítě mohlo samo za sebe uskutečňovat procesní návrhy, ačkoli je v řízení zastoupeno.¹⁴²

4.3 Jednotlivá řízení ve věcech péče soudu o nezletilé

Tato podkapitola se blíže zaměřuje na několik řízení uvedených v ustanovení § 466 ZŘS, která souvisí s rodičovskou odpovědností a svou podstatou zapadají do kontextu této diplomové práce. Konkrétně se jedná o následující řízení. Řízení o rodičovské odpovědnosti, řízení o péči o nezletilé dítě a řízení o styku s nezletilým dítětem.

¹⁴⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. *Rodičovská odpovědnost v procesních souvislostech*. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 239 a s. 274–275

¹⁴¹ Tamtéž, s. 280

¹⁴² SVOBODA, K. *Obecná část*. In: SVOBODA, K., S. TLÁŠKOVÁ, D. VLÁČIL, J. LEVÝ, M. HRMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 38

4.3.1 Řízení o rodičovské odpovědnosti

Řízení o rodičovské odpovědnosti je upraveno v ustanovení § 466 písm. e), jehož předmětem je úprava samotné rodičovské odpovědnosti či jejího výkonu.

Předpokladem pro soudní řízení jsou mimo jiné i ustanovení občanského zákoníku, která hovoří o pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti, o omezení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu, a dokonce i o zbavení rodičovské odpovědnosti. Obsah těchto ustanovení byl rozebrán již ve druhé kapitole.

4.3.1.1 Pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti

Dochází-li k pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti ze zákona dle ustanovení § 868 odst. 1 ObčZ, je soudní řízení vedeno jen tehdy, pokud má soud za to, že rodičovskou odpovědnost je nutné pozastavit ve větší míře, než je uvedeno v zákoně, tedy že je třeba pozastavit výkon i v oblasti péče o dítě.¹⁴³

Jestliže soud bude rozhodovat o pozastavení výkonu péče o dítě nezletilého rodiče a druhý rodič není sám schopen péči o dítě vykonávat, soud musí nejpozději spolu s rozhodnutím o pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti v této oblasti rozhodnout také o tom, kdo výkon péče o dítě převezme, poněvadž tento výkon musí být vždy zabezpečen.¹⁴⁴

Účastníky tohoto řízení jsou nezletilý rodič a druhý rodič, jestliže není zcela zbaven rodičovské odpovědnosti, dále nezletilé dítě, které je zastoupeno opatrovníkem, případně navrhovatel a osoba, která výkon péče o dítě má převzít.¹⁴⁵

V soudním rozhodnutí jsou pak oba výroky soudu, tedy výrok o pozastavení rodičovské odpovědnosti a výrok, kterým se určuje, kdo péči o dítě bude vykonávat, vzájemně spjatý.¹⁴⁶

V případě, že dojde k pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti na základě ustanovení § 868 odst. 2 ObčZ, děje se tak v řízení o omezení svéprávnosti podle ustanovení § 34 a násl. ZŘS, nikoli podle ustanovení § 466 písm. e) ZŘS. Podle ustanovení týkajícího se rodičovské odpovědnosti bude

¹⁴³ SVOBODA, Karel. *Nesporná řízení II*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 148

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 149

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 149

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 150

postupováno v případě, že se změní rozsah, v němž byl pozastaven výkon rodičovské odpovědnosti v důsledku omezení svéprávnosti.¹⁴⁷

Občanský zákoník připouští možnost, že se rodiči omezenému ve svéprávnosti zachová výkon povinnosti a práva nejen péče o dítě, ale i osobního styku s dítětem. Pokud soud ponechá rodiči výkon péče o dítě, ponechá mu i právo na styk s ním. Je však možné, že rodiči bude ponechán pouze výkon osobního styku s dítětem a soud tento styk určitým způsobem upraví. Obdobně pak jako v předchozím případě, pokud nebude ani jednomu z rodičů náležet výkon péče o dítě, je potřeba ustanovit jinou osobu, která o dítě bude pečovat.¹⁴⁸

Účastníci řízení o omezení svéprávnosti v části, v níž se rozhoduje o pozastavení rodičovské odpovědnosti, jsou nejen oba rodiče, ale i nezletilé dítě. Účastníci řízení týkající se rodičovské odpovědnosti jsou obdobní jako v předchozím případě.¹⁴⁹

„Výrok o pozastavení rodičovské odpovědnosti je povinnou součástí výroku o omezení svéprávnosti.“¹⁵⁰

Poslední ze způsobů, jak může dojít k pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti, je činěn na základě ustanovení § 869 ObčZ. Soud v takovém případě rozhoduje o úplném či částečném pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti, přičemž v rámci částečného pozastavení musí popsat, které složky rodičovské odpovědnosti a v jaké míře jsou zachovány.¹⁵¹

Účastníky daného řízení jsou opět nezletilé dítě zastoupené opatrovníkem, rodič, jehož výkon rodičovské odpovědnosti má být pozastaven, druhý rodič a případně návrhvatel či osoba, která převezme výkon práv a povinností v té části rodičovské odpovědnosti, která byla pozastavena.¹⁵²

Rozhodnutí o pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti, ať už podle ustanovení § 868 či § 869 ObčZ, je možné změnit na základě ustanovení § 475 odst. 1 ZŘS, změní-li se poměry.

¹⁴⁷ SVOBODA, Karel. *Nesporná řízení II*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 150–151

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 153

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 152

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 150

¹⁵¹ Tamtéž, s. 154

¹⁵² Tamtéž, s. 154–155

4.3.1.2 Omezení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu

Z procesního hlediska je řízení o omezení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu dle ustanovení § 870 ObčZ obdobné jako řízení o pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti.¹⁵³ Do tohoto řízení se také promítá ustanovení § 872 ObčZ, jehož obsahem je snaha o zachování některých složek rodičovské odpovědnosti.

Omezení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu může být stanoveno na určitou dobu nebo bez časového omezení. Omezením může být to, pokud rodič, který je oprávněný k určitému právnímu jednání ve vztahu k dítěti, potřebuje přivolení soudu, ač by k němu byl za běžných okolností oprávněn sám, bez tohoto souhlasu. Dále může omezení spočívat v zákazu svěřování dítěte do péče konkrétní třetí osoby či pobývání dítěte v konkrétním nevhodném prostředí.¹⁵⁴

Pokud soud rozhodne o omezení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu, musí také vymezit rozsah tohoto omezení.¹⁵⁵

4.3.1.3 Zbavení rodičovské odpovědnosti

V řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti podle ustanovení § 871 ObčZ platí v zásadě totéž, co u řízení o omezení či pozastavení rodičovské odpovědnosti.¹⁵⁶

Před tím, než soud rozhodne o zbavení rodičovské odpovědnosti, zváží zachování práva rodiče na osobní styk s dítětem na základě ustanovení § 872 ObčZ. V případě, že soud toto právo zachová, musí být styk upraven zcela konkrétně v situaci, kdy je dítě v péči fyzické osoby. Pokud by bylo dítě umístěno do ústavu či jiného obdobného zařízení, soudní praxe připouští, aby styk s dítětem nebyl konkrétním způsobem stanoven.¹⁵⁷

O právo na osobní styk s dítětem rodič jinak přichází, aniž by to bylo nutné výslovně uvést ve výroku rozsudku, přičemž je povinností soudu vypořádat se v odůvodnění s tím, proč by rodič měl být zbaven i tohoto práva.¹⁵⁸

¹⁵³ SVOBODA, Karel. *Nesporná řízení II*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 155

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 155

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 157

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 155

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 156–157

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 155

4.3.2 Řízení o péči o nezletilé dítě

Řízení ve věci péče o nezletilé dítě dle ustanovení § 466 písm. b) ZŘS má hmotněprávní základ zejména v ustanoveních § 906 až § 908 ObčZ, jejichž obsahem je úprava poměrů k nezletilému dítěti na dobu po rozvodu manželství či na dobu po rozchodu rodičů, kteří budou žít odděleně. Také se však toto řízení uplatní v případech, kdy soud bude rozhodovat o svěřeni dítěte do péče jiné osoby podle ustanovení § 953 a násl. ObčZ.¹⁵⁹

Jedná se o globální řízení, které v sobě zahrnuje nejen rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče, ale také například úpravu osobního styku s dítětem a stanovení výše výživného. Není tedy nutné zvlášť zahajovat řízení podle ustanovení § 466 písm. c) a písm. d) ZŘS. Samostatnou procedurou jsou tato dvě řízení jen tehdy, má-li být o jejich předmětu znovu nově rozhodnuto, zatímco ostatní poměry k dítěti zůstávají beze změny.¹⁶⁰

Dojde-li u soudu k podání návrhu na rozvod manželství a nebylo-li zahájeno řízení o poměrech dítěte na dobu po rozvodu, soud vyzve navrhovatele, aby takový návrh učinil. V případě, že v určité lhůtě návrh nepodá, soud návrh na rozvod manželství zamítne z důvodu, že není splněna podmínka dle ustanovení § 755 odst. 3 ObčZ.¹⁶¹

Je-li podán návrh na úpravu poměrů k dítěti, soud obsahem tohoto návrhu není vázán s ohledem na existenci ustanovení § 26 ZŘS a ustanovení § 153 odst. 2 OSŘ, které zakládají pravomoc soudu překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného, než čeho se domáhají.¹⁶²

Tím, že se jedná o řízení, jehož obsahem nemusí být pouze úprava péče o dítě, ale i úprava jiných poměrů k dítěti, je třeba při definici účastníků vycházet právě z ustanovení § 6 odst. 1 ZŘS, kdy kromě navrhovatele budou účastníky i další osoby, které mají nejen přímý zájem na výsledku řízení, ale o jejichž právech a povinnostech bude v daném řízení jednáno.¹⁶³

Předtím než soud rozhodne o budoucí péči o dítě, respektuje v této věci vůli rodičů, která však nesmí být ve zjevném rozporu se zájmy dítěte. S tím souvisí i ustanovení § 10 ZŘS, které poskytuje rodičům možnost nejprve uzavřít dohodu

¹⁵⁹ HROMADA, M. *Řízení ve věcech rodinněprávních*. In: SVOBODA, K., S. TLÁŠKOVÁ, D. VLÁČIL, J. LEVÝ, M. HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 925

¹⁶⁰ SVOBODA, Karel. *Nesporná řízení II*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 53–55

¹⁶¹ Tamtéž, s. 61

¹⁶² Tamtéž, s. 55–56

¹⁶³ Tamtéž, s. 56

o výkonu rodičovské odpovědnosti nejen v oblasti péče o dítě. Dohoda rodičů se sepisuje do protokolu. Jestliže se soud domnívá, že dohoda není v souladu se zájmy dítěte, návrh na její schválení zamítne. Soud případnou dohodu rodičů schválí v plném rozsahu, nebo jí neschválí vůbec. Není však oprávněn k tomu, aby ji schválil pouze z části či s výhradami.¹⁶⁴

Rozsudek, kterým jsou upraveny poměry k nezletilému dítěti na dobu po rozvodu manželství, nabývá účinků právní moci rozsudku o rozvodu manželství. Ke změně rozsudku může dojít jen tehdy, změní-li se poměry na straně rodičů či dítěte a bude-li to v souladu s jeho zájmem.¹⁶⁵

4.3.3 Řízení o styku s nezletilým dítětem

Řízení o styku s nezletilým dítětem dle ustanovení § 466 písm. d) ZŘS vychází z hmotněprávní úpravy v občanském zákoníku, konkrétně z ustanovení § 887 – § 891 ObčZ, kde se nachází úprava styku mezi rodičem a dítětem. Dále se toto řízení opírá o ustanovení § 927 ObčZ, ve kterém je zakotveno právo na styk dítěte s příbuznými a dalšími osobami.¹⁶⁶

Ústřední roli nejen v tomto řízení představuje zájem dítěte. Jedná se o řízení, které je možné zahájit i bez návrhu, pokud například je již rozhodnuto o výlučné péči jednoho z rodičů a rodiče nejsou schopni se domluvit na konkrétním modelu styku nepečujícího rodiče s dítětem. V ojedinělých případech lze upravit styk nepečujícího rodiče s dítětem i tam, kde došlo k dohodě rodičů o rozsahu styku, který však není v souladu se zájmy dítěte. Z toho důvodu tak může dojít k omezení či zakázání styku nepečujícího rodiče s dítětem.¹⁶⁷ Je také možné, aby soud rozhodl o zákazu osobního styku, jestliže nezletilý o styk s rodičem nestojí. Než soud takovéto rozhodnutí učiní, musí se například prostřednictvím terapeuta pokusit o sblížení dítěte s rodičem, což považují za naprosto správný přístup k věci, kterým se dá mnohdy předejít tomu, aby dítě v důsledku soudního rozhodnutí ztratilo osobní kontakt se svým rodičem.¹⁶⁸

V rámci řízení o styku s nezletilým dítětem se lze setkat i s problematikou výkonu styku mezi dítětem a jinými příbuznými či dalšími osobami, ke kterým

¹⁶⁴ SVOBODA, Karel. *Nesporná řízení II*. Praha: C. H. Beck, s. 57–59

¹⁶⁵ Tamtéž., s. 62 a s. 65

¹⁶⁶ HROMADA, M. *Řízení ve věcech rodinněprávních*. In: SVOBODA, K., S. TLÁŠKOVÁ, D. VLÁČIL, J. LEVÝ, M. HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 926–927

¹⁶⁷ SVOBODA, Karel. *Nesporná řízení II*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 95–96

¹⁶⁸ Tamtéž., s. 97

má dítě citový vztah. Ustanovení § 927 ObčZ upravuje tento styk jako dvoustranné právo, přičemž je nutné zohlednit, že se nejedná o tak silné právo jako je právo na osobní styk rodiče s jeho dítětem a naopak.¹⁶⁹

Účastníky daného řízení jsou za použití ustanovení § 6 odst. 1 ZŘS oba rodiče dítěte, dítě zastoupené opatrovníkem, případně jiné osoby, které mají povinnost o dítě pečovat, a eventuálně i příbuzné a další osoby, kterým má být právo na styk s dítětem stanoveno.¹⁷⁰

Rozhodnutí ve věci samé nemusí vycházet z návrhu, který byl soudu předložen, poněvadž není návrhem na úpravu styku vázán, ale rozhoduje v nejlepším zájmu dítěte s přihlédnutím k vůli, možnostem a přáním obou rodičů.¹⁷¹

¹⁶⁹ SVOBODA, Karel. *Nesporná řízení II*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 101

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 98

¹⁷¹ Tamtéž, s. 98–99

Závěr

Předložená diplomová práce se věnuje tématu výkonu rodičovské odpovědnosti před a po rozvodu manželství ve světle současné právní úpravy a soudní judikatury.

Cílem této práce bylo přiblížit institut rodičovské odpovědnosti a jeho náležitosti tak, jak ho jako celek zákonná úprava předkládá, a zařadit jej do systému rodinného práva. Účelem bylo také zhodnotit jeho smysl a význam nejen v kontextu rodiny, kde vystupují rodiče jako manželé, ale také v rámci rodin, které neměly takové štěstí a došlo v jejich struktuře k výrazné změně poměrů v důsledku rozvodu manželství rodičů. Nakonec se práce také zabývala procesní stránkou daného institutu.

Diplomová práce byla rozčleněna do kapitol a podkapitol, přičemž každá kapitola byla rozpracována se zaměřením na určitý cíl.

První, úvodní kapitola se zabývá fenoménem rodiny jako takovým. Jsou zde shrnuty základní a významné právní prameny upravující rodinné právo. Dále je v této kapitole pracováno s pojmy rodičovství a dítě, které jsou blíže charakterizovány s ohledem na to, že právě rodiče a děti jsou těmi, kteří tvoří základ rodiny, v rámci níž se pak institut rodičovské odpovědnosti uplatňuje. Na konci této kapitoly byla rozebrána práva a povinnosti náležející rodičům a jejich dětem. Mezi ně samozřejmě patří i rodičovská odpovědnost, která dle mého názoru představuje jedno z nejdůležitějších rodičovských práv, k jehož výkonu v rámci rodiny dochází. Svůj názor opírám nejen o rozsáhlou právní úpravu daného institutu, ale také vycházím z obsahu jeho jednotlivých složek, které považuji v chodu rodinného života za klíčové.

Obsahem druhé kapitoly je podrobný náhled na institut rodičovské odpovědnosti jako komplexu rodičovských práv a povinností. Tato kapitola popisuje, jakým způsobem rodičovská odpovědnost vzniká a zaniká, co představují pojmy nositelství a výkon v rámci tohoto institutu a jaký je mezi nimi rozdíl. Dále z ní vyplývá, že je možné, aby při splnění zákonných podmínek bylo do rodičovské odpovědnosti zasaženo způsoby, které brání tomu, aby mohl být její výkon prováděn v plné míře tak, jak je pro „zdravou“ rodinnou situaci třeba. Konec druhé kapitoly je věnován obsahu rodičovské odpovědnosti a jeho jednotlivým složkám. Při zpracování této části práce jsem došla k závěru, že se jedná o poměrně rozsáhlý soubor práv a povinností, který hraje významnou roli

v životech rodin, i přestože si mnozí ani plně nemusí uvědomovat, že to, co běžně každý den pro své potomky vykonávají, je součástí tohoto právního komplexu, poněvadž tak ve většině případů činí zcela přirozeně a automaticky. Nicméně vnímám, že je zcela namístě, že je institut rodičovské odpovědnosti právně zakotven a že tato úprava poskytuje nespočtu rodin oporu a snaží se o maximální možnou ochranu toho, co je lidem od přírody vlastní.

Třetí kapitola je zaměřena na výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství. Nejprve je rozebrán samotný rozvod manželství po psychologické a právní stránce, protože právě rozvod je tím, co zpravidla zapříčiní to, že se výkon konkrétních práv a povinností v rámci rodičovské odpovědnosti změní tak výrazným způsobem, že je třeba v této rovině právně nastolit pořádek a zabezpečit ochranu zejména právům dítěte. Podrobněji jsem se snažila rozebrat především otázku porozvodové péče o dítě a osobního styku s ním. Okrajově se pak věnuji otázce výchovy a vzdělání. Tato problematika je v dnešní době velmi aktuální právě z důvodu vysoké rozvodovosti, která za poslední roky v České republice panuje. V rámci této kapitoly bylo zjištěno, ze kterých kritérií soud při svém rozhodování o úpravě poměrů vychází a jaké možnosti se rodinám nabízí k vykonávání jejich práv a povinností. Lze též spatřit určité tendence, které v české společnosti převládají, a také to, jak se s danou problematikou vypořádává soudní judikatura.

Závěrečná, čtvrtá kapitola propojuje dvě předchozí kapitoly z hlediska procesního. Tato část práce je poměrně stručně zaměřena na procesní otázky, které mohou v souvislosti s rodičovskou odpovědností vyvstat. Nejprve je tato procesní stránka věci obecně charakterizována, dále je zmíněno, jakým způsobem je v rámci soudního řízení přistupováno k dítěti a prostřednictvím jakých zákonných ustanovení může realizovat svá participační práva, jejichž cílem je zajistit jeho aktivní účast na řízení. V závěru jsou přiblížena tři konkrétní řízení, v rámci nichž je upravena rodičovská odpovědnost a její nejvýznamnější složky. Z obsahu této kapitoly lze vyčíst jakási zvláštní systematika, na základě které je vedeno například řízení o péči o nezletilého, kdy může dojít ke koncentraci více složek rodičovské odpovědnosti do jednoho řízení, ač by se dle názvu dílčí složky mohlo jevit, že půjde o samostatné řízení. Samostatně však budou daná řízení vedena až po splnění určitých podmínek, což považuji za lehce matoucí.

Již několikrát bylo uvedeno, že zakotvení institutu rodičovské odpovědnosti se všemi jeho dílčími náležitostmi do právního předpisu hodnotím jako krok správným směrem. Přesto by stálo za zvážení, zda neprovést v této sféře několik dílčích úprav.

Určitý nedostatek spatřuji ve vymezení pojmu péče o dítě, kdy je tato péče chápána v užším a širším slova smyslu, což pak může přinášet potíže zejména v situacích, kdy dochází v rodině k rozvodu manželství a následné úpravě poměrů k dítěti. Proto by bylo vhodné upravit obsah rodičovské odpovědnosti srozumitelněji, aby se předešlo případným sporům o faktický význam jeho jednotlivých složek.

Další problém vyvstává ve chvílích, kdy rodiče usilují výhradně o střídavou péči o dítě na základě toho, že se domnívají, že se jedná o ideální způsob, jak nebýt vyloučeni ze života dítěte. Přičemž pokud je dítě svěřeno do výlučné péče jednoho z rodičů a druhý rodič s dítětem udržuje osobní styk v rozšířeném režimu, může tento způsob úpravy poměrů vést k větší spokojenosti všech členů rodiny, zejména dítěte. Z toho důvodu by bylo vhodné, aby soud a případně jiné instituce lépe rodiny informovaly o možnostech, které mají.

Nakonec tím, co by mohlo přispět k tomu, aby rodičovská odpovědnost byla vykonávána současně a společně oběma rodiči tak, jak vyplývá z přirozenosti tohoto institutu, a aby nemusel být její výkon rozdělován mezi dva rozvedené rodiče, je případná snaha o snížení rozvodovosti v rodinách, jejichž součástí jsou i děti. Tím by mohlo být například dosaženo prostřednictvím úpravy, která by nařizovala manželům v rozvodovém řízení povinně se účastnit terapeutických sezení či mediačního řízení, jejichž výsledkem by v mnohých případech nebyl rozvod manželství, ale znovunalezení schopnosti vzájemné komunikace. Pokud by však i přesto došlo k rozvodu manželství, mohla by určitá forma komunikace rodičů vést alespoň k uzavření dohody týkající se budoucích poměrů k dítěti.

V závěru lze ještě dodat, že oblast rodinného práva bude vždy sférou, ke které musí být přistupováno odlišně, se zvláštním ohledem na citlivost a křehkost jednotlivých osob, jejichž vztahy jsou předpisy rodinného práva pouze obecně upraveny. Je tedy zejména na jednotlivých soudcích a mnoha dalších odbornících různých profesí, aby bylo k rodinné problematice za každých okolností přistoupeno patřičným způsobem a s náležitým respektem.

Resume

The diploma thesis deals with the issue of parental responsibility before and after divorce according to the current legislation and judicial case law. It contains a list of the most important terms that can be encountered in the area of parental responsibility. The aim of the thesis is to get familiar with the concept of parental responsibility and its setting in the context of the regulation of Czech family law.

The first chapter summarizes the elementary legislation regulating family law. Furthermore, this chapter deals with the concepts of parenting and child and their characteristics. At the end of this chapter there is the analysis of the rights and duties of parents and their children including the parental responsibility.

The second chapter contains a detailed look on the institute of parental responsibility as a complex of parental rights and duties. It also describes the formation and the extinction of parental responsibility and states under which conditions the parental responsibility may be affected. The end of the chapter is devoted to the content of parental responsibility and its individual components.

The third chapter focuses on the execution of parental responsibility after divorce. Firstly, the psychological and legal divorce of the marriage itself is analyzed. In particular, the issue of post-divorce care and personal contact with the child was discussed in more detail.

The fourth chapter is briefly focused on the procedural issues that may arise in connection with the parental responsibility. It describes how the child is approached in the proceedings and how it can realize its participation rights. Finally, three specific procedures concerning parental responsibility and their most important components are discussed.

The parental responsibility is one of the most important parental rights and its execution is an actual issue, especially when marriage is divorced in the family. The area of family law will always be a sphere which must be treated differently, with particular consideration of individual persons whose relations are regulated only generally by family law provisions. Therefore it is up to the individual judges and many other specialists of different professions to ensure that family issues are treated appropriately and with respect at all times.

Seznam použité literatury

Odborné publikace

- FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 260 s. ISBN 978-80-7478-500-9.
- HOLÁ, Lenka, Lenka WESTPHALOVÁ, Anna KOVÁČOVÁ a Ondřej SPÁČIL. *Rodinná mediace v České republice*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. 256 s. ISBN 978-80-7502-015-4.
- HRUŠÁKOVÁ, M., Z. KRÁLÍČKOVÁ, L. WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 1380 s. ISBN 978-80-7400-503-9.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 400 s. ISBN 978-80-7400-644-9.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: Manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015. 256 s. ISBN 978-80-262-0968-3.
- NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. 2., aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, 2017. 208 s. ISBN 978-80-271-0431-4.
- RADVANOVÁ, Senta a kolektiv. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 213 s. ISBN 978-80-7400-578-7.
- SVOBODA, Karel. *Nesporná řízení II*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. 312 s. ISBN 978-80-7400-606-7.
- SVOBODA, K., S. TLÁŠKOVÁ, D. VLÁČIL, J. LEVÝ, M. HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 1054 s. ISBN 978-80-7400-297-7.

- ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastenství v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2015. 256 s. ISBN 978-80-87576-78-6.
- ŠÍNOVÁ, Renáta, Jana PETROV KŘIVÁČKOVÁ a kolektiv. *Civilní proces: Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 379 s. ISBN 978-80-7400-594-7.
- ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a kolektiv. *Rodičovská odpovědnost*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. 352 s. ISBN 978-80-7502-179-3.
- ŠÍNOVÁ, Renáta, Ondřej ŠMÍD a kolektiv. *Manželství*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. 336 s. ISBN 978-80-7502-046-8.
- ŠMÍD, Ondřej, Radka DEMJANOVÁ a kolektiv. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. 1. vydání. Praha: Leges, 2017. 232 s. ISBN 978-80-7502-195-3.
- ŠMÍD, Ondřej, Radka VACOVÁ a kolektiv. *Výživné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2017. 284 s. ISBN 978-80-7502-196-0.
- ŠMÍD, Ondřej, Renáta ŠÍNOVÁ a kolektiv. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013. 336 s. ISBN 978-80-87576-66-3.
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela, Jan DVOŘÁK, Jiří ŠVESTKA a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 196 s. ISBN 978-80-7478-937-3.

Periodika

- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Vymezení základního rámce dohod rodičů o styku s dítětem. *Bulletin advokacie*. 2020, 2020(1-2). ISSN 1210-6348.
- SCHÖN, Monika. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. *Právní rozhledy*. 2015, 2015(1). ISSN 1210-6410.
- WESTPHALOVÁ, Lenka. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. *Právní rozhledy*. 2016, 2016(19). ISSN 1210-6410.

Elektronické prameny

- CIBIENOVÁ, Markéta. Zásahy do rodičovské odpovědnosti. *Bulletin advokacie* [online]. 2016, 23. 9. 2016 [cit. 2020-02-07]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zasahy-do-rodicovske-odpovednosti?browser=full>
- FRENČLOVÁ, Adéla. Přehled modelů styku a modelů střídání v péči o dítě. *Právní prostor* [online]. 2019, 10. 1. 2019 [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/prehled-modelu-styku-a-modelu-stridani-v-peci-o-dite>
- Home: Principles of European family law. *CEFL* [online]. [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-PR-English.pdf>
- Rozvodovost. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2020-02-13]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45964328/1300691703.pdf/ce3cde52-76e0-45ed-8d54-03eb481d2af8?version=1.1>
- ŘEZNÍČEK, David a Alena HEJNÁ. Sporný versus nesporný rozvod manželství. *epravo.cz* [online]. 2016, 31. 8. 2016 [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/sporny-versus-nesporny-rozvod-manzelstvi-102613.html>
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o styku s dětmi. Sbíрка mezinárodních smluv č. 91/2005 Sb., Úmluva o styku s dětmi. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=2005&typeLaw=mezinarodni_smlouva&what=Rok&stranka=2
- TOMEŠOVÁ, Jana. Společná péče o nezletilé dítě. *Právní prostor* [online]. 2017, 22. 11. 2017 [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/spolecna-pecce-o-nezletile-dite>

- Úmluva o právech dítěte: Hlavní zásady (pdf). *Unicef ČESKÁ REPUBLIKA* [online]. [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: https://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/hlavni_principy.pdf
- Úmluva o právech dítěte: Právo na přežití a rozvoj (pdf). *Unicef ČESKÁ REPUBLIKA* [online]. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/preziti.pdf

Mezinárodní smlouvy a právní předpisy

- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

Soudní judikatura

- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 27. 1. 2004, sp. zn. I. ÚS 48/04
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20. 1. 2005, sp. zn. II ÚS 363/03

- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. 2. 2010, sp. zn. III. ÚS 1206/09
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 24. 6. 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1686/2011
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Bronda proti Itálii ze dne 9. 6. 1998, č. 22430/93
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Voleský proti České republice ze dne 29. 6. 2004, č. 63627/00